

Ei-temporaalisten tila-adverbiaalien temporaalisista tulkinnoista

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Ajan adverbiaalit hallitsevat yleensä lauseessa muita tila-adverbiaaleja¹ siinä mielessä, että ne määrittävät näiden ilmaiseman relaation kestoa tai sijaintia aikaulottuvuudessa. Esimerkiksi paikan (lause 1), omistajan (2) ja (olo)tilan (3) adverbiaalit joutuvat siksi helposti ajan adverbiaalin *vaikutusalaan*:

- 1) *Maanantaina* Kallu pohdiskeli ongelmaa *sohvalla*.
- 2) *Viime vuonna* *Erkillä* oli kaksi kesämökkiä.
- 3) *Koko illan* Heikki räyhäsi *humalassa*.

Vaikutusalasuhde näkyy lauseessa 1 niin, että *maanantaina* ilmaisee paikanilmauksen *sohvalla* ja tilanteen 'Kallu pohdiskeli ongelmaa' välisen suhteen ajankohdan ja rajoittaa siten lokaalisen suhteen tulkintaa aikaulottuvuudessa. Lauseessa 2 ajanilmaus *viime vuonna* hallitsee samoin Erkin ja kesämökkien välistä habitiivista suhdetta, ja lauseessa 3 *koko illan* rajaa Heikin humalassolon keston.

Esimerkeissä 1–3 ilmenevät adverbiaalien välillä vallitsevat suhteet noudattavat tila-adverbiaalien ns. *vaikutusalahierarkiaa* (Huumo 1994b, 1996b). Hierarkian mukaan ajan adverbiaalit yleensä hallitsevat sekä omistajan että paikan adverbiaaleja, näistä taas omistajan adverbiaali yleensä hallitsee paikan adverbiaalia (tyyppi *Paavolla on moottorisaha työmaalla*). Hierarkia voidaan siis esittää seuraavasti: *temporaalinen* > *habitiivinen* > *spatiaalinen*.

Paikan ja omistajan adverbiaalit pystyvät hallitsemaan ajan adverbiaaleja ilmeisesti vain silloin, kun ne itse käsitetään *temporaalistuneiksi*. Temporaal-

¹ Termillä *tila-adverbiaali* tarkoitan paikanilmausten (*talossa*) lisäksi ajan (*kesällä*), omistajan (*pojalla*), abstraktin tilan (*sadussa*) ja sidonnan tilan (*flunssassa*) ilmauksia.

listumisessa on kyse ilmiöstä, jossa perusmerkityksensä puolesta muuta ulottuvuutta kuin aikaa ilmaisevan adverbiaalinen käsitetään esittävän myös ilmaisevan relaation kestoa. Temporaalistuminen saadaan aikaan sanajärjestyksen avulla sijoittamalla temporaalistettava adverbiaali lauseen alkuun, ajan adverbiaalinen edelle (Huumo 1994b, 72). Seuraavissa esimerkeissä lauseenalkuiset, perusmerkityksensä kannalta ei-temporaaliset adverbiaalit temporaalistuvat ja hallitsevat varsinaisia ajan adverbiaaleja, sillä niiden ilmaisevan relaation käsitetään kestoaltaan ylittävän ajan adverbiaalinen ilmaisevan jakson tai ajankohdan.

- 4) *Elmerillä leija lensi vain minuutin.*
 5) *Norjassa Elmeri hiihti viikonloppuisin.*

Lauseessa 4 puhe on siitä jaksosta, jolloin tietty leija oli Elmerillä. Tämä väliaikaisen omistuksen merkitys saadaan aikaan sijoittamalla subjekti verbin edelle ns. teema- eli T-asemaan ja habitiiviadverbiaali sen edelle K-asemaan (termeistä ks. Vilkuna 1989, 37). Lauseessa esiintyy myös ajankeston adverbiaali *minuutin*, joka joutuu nyt temporaalistuneen habitiiviadverbiaalinen vaikutusalaan, sillä sen ilmaiseva aika käsitetään vain osaksi habitiivisen suhteen kokonaiskesto. Lauseessa 5 Norjassa oleskelu käsitetään samoin jatkuvaksi, ja toistuvaa ajankohtaa ilmaiseva adverbiaali *viikonloppuisin* rajaa siitä osan (ks. Huumo 1994b, 72, 80). Temporaalistumisessa lauseympäristö siis nostaa esille adverbiaalinen ilmaisevan suhteen keston; kyse ei ole siitä, että suhteen keston pituus muuttuisi, vaan siitä, että muutoin implisiittiseksi jäävä kesto nostetaan lauseen semanttisissa suhteissa esille. Sanajärjestys näyttää olevan tällaisten relaatioiden tulkinnassa ratkaiseva. Siksi lause 6, jossa paikan adverbiaali on lopussa ja ajan adverbiaali alussa, saa toisenlaisen tulkinnan kuin lause 5; lauseen 6 tulkinnassa Elmerin käsitetään menneen Norjaan hiihtämään erikseen joka viikonloppu.

- 6) *Viikonloppuisin Elmeri hiihti Norjassa.*

Yllä esitelty adverbiaalinen tulkintatendenssi toimii yleisesti ottaen niin, että lineaarisesti edeltävän adverbiaalinen ilmaisevan ulottuvuuden käsitetään – mikäli tämä on semanttisesti ja pragmaattisesti mahdollista – kattavan myöhemmin mainittavat. Edeltävä adverbiaali pyritään käsittämään konkreettisesti tai metaforisesti laajimman näyttämön ilmaisijaksi, ja jos jäljempänä esiintyvä adverbiaali edustaa vaikutusalahierarkiassa sitä korkeammalla olevaa tyyppiä, voidaan edeltävän adverbiaalinen merkitystulkintaa muuntaa esim. temporaalistuksen avulla toivotun hallintasuhteen saavuttamiseksi. Ilmiö on siis sama kuin useita paikanilmauksia sisältävissä lauseissa, joissa vallitsee tendenssi tulkita lauseenalkuinen laajinta näyttämöä ilmaisevaksi ja myöhemmin esiteltävät tämän näyttämön osiksi. Tendenssi toimii silloinkin, kun tulkinta edellyttää adverbiaalinen kantanominille tavanomaisesta poikkeavaa merki-

tystulkintaa (vrt. *Häkissä hyppii hiiriä pöydällä*, jossa pöytä sijaitsee häkissä, vs. *Pöydällä hyppii hiiriä häkissä*, jossa häkki on pöydällä; ks. Huumo 1995b, 319; sisältyvyysuhteista myös Hakulinen ja Karlsson 1979, 220).²

1.2. Tutkimusongelma

Tässä kirjoituksessa käsittelen eräitä vaikutusalahierarkian kannalta ongelmallisia moniadvertiaalisia lauseita tilasuhteiden temporaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. Luvussa 2 tarkastelen ensin habitiivisten suhteiden kestoa ja keston vaikutusta habitiivisten ja temporaalisten adverbiaalien keskinäisiin vaikutusalatulkintoihin. Päällisin puolin näyttäisi siltä, että sanajärjestyksen avulla temporaalistettujen habitiivien (4–5) lisäksi myös perusmerkityksiset eli pysyvää omistussuhdetta ilmaisevat habitiivadvertiaalit voisivat joskus saada temporaalisia elementtejä vaikutusalaansa, ks. lausetta 7.

7) Elmerillä oli viikonloppuisin auto korjaamolla.

Lauseen 7 ensisijaisessa tulkinnassa omistussuhde käsitetään prototyypiseksi. Puhe on Elmerin pysyvästi omistamasta autosta eikä mistään jaksosta, jolloin auto olisi ollut Elmerin hallussa (kuten esimerkissä 4, jossa puhe on juuri Elmerin ja leijan välisen omistussuhteen kestosta). Vaikka lauseessa 7 esitetty omistussuhde näin ollen on temporaalistamaton, sen käsitetään silti jatkuvan ajan adverbiaalin *viikonloppuisin* ilmaiseman jakson ulkopuolella. Tämä näyttää olevan ristiriidassa vaikutusalahierarkian kanssa, joka väittää habitiivin voivan hallita ajanilmausta vain itse temporaalistuttuaan. Luvussa 2 pyrin osoittamaan, että lauseen 7 tyyppinen rakenne ilmaisee itse asiassa habitiivisen suhteen ensisijaisesti habitiivadvertiaalin tarkoitteen (Elmerin) ja lokaalisen kokonaistilanteen ”auto [on] korjaamolla” välillä (vrt. Alhoniemi 1989, 25; Huumo–Perko 1993, 393). Tällainen lokaaliseen kokonaistilanteeseen kohdistuva habitiivinen suhde on tietenkin voimassa vain silloin, kun itse lokaalinenkin suhde on voimassa, eli adverbiaalin ilmaisemassa ajanjaksossa.

Luvussa 3 tarkastelen kahta vaikutusalahierarkian alkuperäisen version ulkopuolelle jäänyttä mutta sinänsä yleistä tila-adverbiaalityyppiä, *abstraktisten* ja *sidonnaisten* tilojen ilmauksia. Abstraktiset eli kokonaisia kuviteltuja maailmoja esittelevät adverbiaalit pystyvät yleensä hallitsemaan kaikkia muita

² Lokatiivien lisäksi muutkin adverbiaalityypit voivat tunnetusti saada eri lauseasemissa erilaisia vaikutusalatulkintoja; ns. kommenttiadvertiaalien tällaisia tulkintaeroja suomen kielessä käsittelee Orpana 1988. Hän katsoo, että episteemiset ja evaluoivat adverbit kuuluvat modaaliiseen kehysrakenteeseen ja että niillä siksi ei ole ”mitään sisällöllisesti selittävää suhdetta itse propositioon”; ”koska kommentoinnin aihe on modaalinen, operaattori on vapaa liikkumaan lauseessa ja operoimaan eri konstituentteja” (Orpana 1988, 107). Tila-adverbiaalit kuitenkin eroavat kommenttiadvertiaaleista juuri tässä suhteessa, sillä ne esittävät nimenomaan sellaista informaatiota, joka kuuluu lauseen semanttiseen propositioon.

lauseessa esitettyjä relaatioita, niin habitiivisia, spatiaalisia kuin temporaalisiaakin (esimerkki 8).

- 8) *Arin uudessa romaanissa* sankari tappelee *humalassa* poliisien kanssa *Meksikossa 1880-luvulla*.

Lauseessa 8 ajan, paikan ja sisäisen tilan ilmaukset käsitetään siten osaksi romaanissa esitettyä tarinaa.

Sidonnaisia tiloja taas ovat sellaiset (usein sirkumstantiaalisiksi kutsutut) ei-autonomiset tilat, jotka ovat riippuvaisia muusta elementistä (suomen kielen sirkumstantiaaleista ks. Onikki 1990; niiden erityistulkinnosta eksistentiaali-lauseissa Huumo 1995b, 1996a). Sidonnaisia ovat esimerkiksi mentaalisten tai fyysisten olotilojen ilmaukset, jotka ovat muodoltaan paikan adverbiaalinen kaltaisia (usein paikallissijaisia) ja esittelevät olotilan ikään kuin paikkana, johon olotilassa oleva elementti sijoittuu. Niinpä lause *Jukka on humalassa* esittää Jukan ja humalatilan välisen relaation lokaalisen rakenteen avulla. Kyse on tällöin ”ontologisesta metaforasta, jossa tila käsitteistetään olion kaltaiseksi paikan ilmauksen avulla” (Onikki 1992, 41).

Seuraavassa on esimerkkejä sidonnaisten tilojen ilmausten esiintymisestä muiden tila-adverbiaalinen kanssa samassa lauseessa:

- 9) *Maanantaina* Eero öykkäri *humalassa*.
 10) *Jussilla* makaa isoäiti sairaalassa *keuhkokuumeessa*.
 11) Elmeri istuu *pihvillä* *Kallun kuppilassa*.

Lauseessa 9 ajanilmaus rajoittaa sidonnaisen tilan esiintymisajankohtaa (Eeron humalatila esiintyi maanantaina). Lauseissa 10 ja 11 vaikutusalasuhde on ongelmallisempi. Lauseen 10 ilmaisemassa suhteessa habitiiviadverbiaali *Jussilla* kattaa vaikutusalallaan sisäisen tilan ilmauksen *keuhkokuumeessa* vain siinä mielessä, että sisäinen tila kytketään habitiivisessä tilassa sijaitsevaan elementtiin *isoäiti*. Lauseessa esiintyvä paikanilmaus *sairaalassa* on samassa mielessä alisteinen habitiiville: se ilmaisee habitiivisessä tilassa olevan elementin paikkaa. Predikaatio *isoäiti makaa sairaalassa keuhkokuumeessa* alistuu näin ollen kokonaisuutena habitiiviadverbiaalille. Omistusrakenteessa esiintyvä sisäisen tilan ilmaus (*keuhkokuumeessa*) voitaisiin tietysti kytkeä suoraan habitiiviadverbiaaliinkin (esim. *Keuhkokuumeessa Jussilla on ikävä äitiä*), jolloin se kuitenkin käsitetään temporaalistuneeksi (”keuhkokuumeessa ollessaan”; vrt. alalukuun 3.2; jo Ahlman 1933, 146 katsoo, että tällaisissa tapauksissa on kyse ”materiaalisen adverbien käytöstä apposition veroisena”). Lauseessa 11 esiintyvät spatiaalinen ja sidonnainen tila. Semanttisesti niitä on luontevinta pitää rinnakkaisina, sillä ne ilmaisevat Elmerin sijoittumisen kahteen eri ulottuvuuteen, paikkaan (Kallun kuppila) ja toimintatilaan (pihvin syöminen); kumpikaan ulottuvuus ei sinänsä hallitse toista.

Tämän kirjoituksen luvussa 3 selvitän, miten abstraktisten ja sisäisten tilojen ilmaukset käyttäytyvät suhteessa temporaalisiin ilmauksiin. Tarkastelen

myös niiden mahdollisuuksia itse saavuttaa temporaalistunut tulkinta ja hal-
lita sitten muunlaisia tila-adverbiaaleja.

Luvussa 4 käsittelen sellaisia paikallissijailmauksia, jotka tyypillisesti il-
maisevat ydinpredikaation kuvaaman relaation osanottajia mutta joita voidaan
käyttää myös abstrakteina ehdon tai syyn ilmauksina. Tällaisia ovat predikaat-
tion ytimeistä irralliset instrumentaaliset adessiivimuotoiset adverbiaalit (ks.
Huumo 1995a). Abstraktistuessaan nekin näyttävät saavuttavan kyvyn ottaa
vaikutusalaansa temporaalisia elementtejä, ja tässä suhteessa ne muistuttavat
prototyyppejä abstraktisen tilan ilmauksia.

Luvussa 5 kiinnitän huomiota eräisiin sellaisiin ajan adverbisiin, jotka
esiintyessään tila-adverbiaalin edellä muuntavat sen tulkinnan temporaaliseksi.
Kutsun tällaisia adverbeja *temporaalistajiksi*. Temporaalistajia ovat esimer-
kiksi adverbit *vasta*, *jo* ja *vielä*. Tila-adverbiaalin edellä esiintyessään ne
näyttävät usein antavan sille jonkinlaisen ajankohdan merkityksen (esim. *Vasta
Pasilassa Kallu alkoi ahmia eväitään*). Ellei lauseen kokonaismerkitys estä,
temporaalistajan yhteydessä esiintyvä adverbiaali omaksuu ajanilmausten piir-
teitä ja kykenee ottamaan hallintaansa hierarkiassa ajan adverbiaaleja alemmas
sijoittuvia ilmauksia (paikan ja omistajan adverbiaaleja).

2. *Habitiivisten suhteiden temporaaliset tulkinnat*

Omistussuhteiden temporaalisuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon se,
että omistussuhteita on monentyyppeisiä, kestoaltaan erilaisia. Esimerkiksi Heine
(painossa, luku 1.3) erottaa toisistaan fyysisen, väliaikaisen ja pysyvän omis-
tuksen: fyysisessä omistuksessa kyse on tilanteesta, jossa omistaja ja omistet-
tava ovat spatiaalisessa suhteessa keskenään; väliaikaisessa omistuksessa
omistettava on omistajan hallussa rajallisen ajanjakson, mutta varsinaisesta
omistussuhteesta ei silti ole kyse; pysyvässä omistussuhteesta taas omistettava
on varsinaisessa mielessä omistajan omaisuutta. Ajankeston kannalta fyysi-
nen omistus on hetkellistä, väliaikainen omistus fyysistä pitempiaikaista mutta
silti rajallista ja pysyvä omistus rajaamatonta.

Tyypilliset pysyvää omistussuhdetta ilmaisevat habitiiviadverbiaalit ovat
vaikutusalahierarkiassa ajan ja paikan adverbiaalien välissä. Ne hallitsevat
yleensä paikan adverbiaaleja (12) mutta ovat itse alisteisia ajan adverbiaaleille
(13):

- 12) Paavolla oli moottorisaha työmaalla.
- 13) Paavolla oli moottorisaha viime viikolla.

Lauseen 12 ensisijainen tulkinta on se, että koko relaatio 'moottorisaha [on]
työmaalla' alistetaan habitiiville *Paavolla*. Lauseenalkuinen habitiiviadver-
biaali hallitsee tällöin koko lokaalista suhdetta (vrt. Huumo 1994a, 358). Toi-
saalta esimerkissä 13 lauseenloppuinen ajan adverbiaali *viime viikolla* hallit-

see välttämättä Paavon ja moottorisahan välistä habitiivista suhdetta ilmaise-malla sen ajankohdan. Lauseesta ei siksi ole mahdollista tehdä sellaista lau-seen 12 tapaista tulkintaa, jossa Paavon hallussa olisi jokin moottorisahan ja viime viikon välinen relaatio.

Lauseessa 14 kaikki kolme adverbialityyppiä (ajan, omistajan ja paikan ilmaukset) esiintyvät vaikutusalahierarkian mukaisessa semanttisessa suhteessa.

14) Viime viikolla Paavolla oli moottorisaha työmaalla.

Lauseen ensisijaisessa merkitystulkinnassa ytimenä toimii lokaalinen suhde 'moottorisaha oli työmaalla', joka alistetaan kokonaisuutena habitiiviadverbiaalille *Paavolla* ('[Paavon hallussa oli tilanne, jossa [moottorisaha oli työmaalla]]'), ja koko kompleksinen habitiivinen suhde alistuu viimein ajan ilmaukselle ('[Viime viikolla [Paavon hallussa oli tilanne, jossa [moottorisaha oli työmaalla]]]'). Ajanilmaus siis rajaa sekä (moottorisahan ja työmaan väli-sen) lokaalisen että (Paavon ja moottorisahan työmaallaolemisen välisen) habi-tiivisen suhteen keston. Toisaalta ajanilmaus ei lauseessa ota kantaa itse Paavon ja moottorisahan väliseen habitiiviseen suhteeseen, joka käsitetään pysyväksi (eli myös 'viime viikon' ulkopuolella vallitsevaksi).

Keskeinen ero lauseiden 13 ja 14 välillä ilmenee näin ollen habitiivisten ja temporaalisten elementtien keskinäisessä suhteessa: lauseessa 13 ajanilmaus rajoittaa suoraan omistussuhdetta, mutta lauseessa 14 se rajoittaa omistusra-kenteen ytimenä olevaa lokaalista suhdetta ja samalla habitiivin ja tämän lokaalisen ytimen välistä suhdetta. Itse Paavon ja sahan välistä omistussuhdetta se ei lauseen tässä tulkinnassa rajoita. Semanttisen tulkinnan kannalta olen-naisinta tällaisissa esimerkeissä onkin, että niissä habitiivisen suhteen lisäksi esitetään omistettavasta entiteetistä jokin muu, tässä tapauksessa lokaalinen predikaatio. Tällöin ajanilmaus voi varsinaisen omistussuhteen sijasta määrittää tätä toista relaatiota ja jättää itse omistussuhteen keston avoimeksi.

Tarkastelen asiaa vielä lisäesimerkkien avulla (15–16):

15) Viikonloppuisin Elmerillä oli auto.

16) Viikonloppuisin Elmerillä oli auto korjaamolla.

Lauseessa 15 esiintyy lauseen 13 tavoin paljas habitiivinen suhde, jonka voi-massaolon ajankohdan adverbiaali *viikonloppuisin* ilmaisee: auto oli Elme-rillä vain viikonloppuisin. Lauseessa 16 omistettavasta entiteetistä (autosta) annetaan kuitenkin myös lokaalinen predikaatio, ja ajanilmaus ilmaiseekin nyt tämän lokaalisen suhteen ajankohtaa (vrt. 14).

Ongelmana on sen ratkaiseminen, kumpaa habitiivista suhdetta lauseen 16 kaltainen rakenne ensisijaisesti ilmaisee: a) Elmerin ja auton välistä, vai b) Elmerin ja auton korjaamolla olemisen välistä. Jos tulkinta a) katsotaan ensi-sijaiseksi, on todettava, että lauseessa habitiivinen suhde temporaalistumatto-

muudestaan huolimatta ylittää kestoaltaan ajan adverbiaalin ilmaiseman jaksoson. Tämä taas on ristiriidassa vaikutusalahierarkian kanssa. Jos tulkinta b) katsotaan ensisijaiseksi, on lauseen ytimenä pidettävä lokaalista suhdetta 'auto [on] korjaamolla', ja habitiivisen suhteen on katsottava ottavan kantaa tähän lokaaliseen suhteeseen kokonaisuutena. Tulkinta b) muistuttaa Alhoniemen (1989, 25) rakennetyypille *Pojalla on käsi poikki* esittämää tulkintaa; hän katsoo, että siinä "ydinpredikaationa on *käsi on poikki*, ja se on sitten sijoitettu habeo-konstruktioon *pojalla on X*".

Tulkintaa b) tuntuu puoltavan myös se seikka, että lauseessa 16 lokaalinen ydin (*auto [on] korjaamolla*) käyttäytyy semanttisesti monessa suhteessa yhden yksikön tavoin. Muut tila-adverbiaalit joutuvat ottamaan siihen kantaa kokonaisuutena, mikä näkyy juuri siitä, että ajanilmaus *viikonloppuisin* ei tässä lauseessa rajaa itse Elmerin ja auton välisen pysyvän omistussuhteen kesto vaan sen on otettava hallintaansa lokaalinen suhde kokonaisuutena. Myös lauseen informaatorakenteessa lokaalinen suhde muodostaa kokonaisuutena ytimen. Lauseen 16 tyyppisen rakenteen tehtävänä ei nimittäin ole kertoa kuulijalle, että Elmeri omistaa auton, vaan nimenomaan se, että Elmeri pitää omistamaansa autoa korjaamolla. Tämä näkyy selvimmin silloin, kun lokaalisen ytimen sisältävällä omistusrakenteella (*X:llä on Y Z:ssa*) esitetään predikaatio, jossa habitiiviadverbiaalin (X) ja subjektin (Y) välinen omistussuhde on itsestään selvä. Lause *Elmerillä on käsi taskussa* merkitsee tästä syystä muuta kuin pelkkä *Elmerillä on käsi*, eikä sen merkitysisältönä ole itse käden omistamisen ilmaiseminen.

Jos lauseen 16 lokaalista ydintä merkitään kokonaisuutena symbolilla X, voidaan lause esittää seuraavasti:

- 17) Viikonloppuisin Elmerillä oli [X]
(X = auto [oli] korjaamolla).

Rakenteeltaan lause 17 on paljaan omistusrakenteen (*X:llä on Y*) näköinen, ja siinä ajan adverbiaali hallitsee habitiivista suhdetta. Relatio *Elmerillä oli X* on siis voimassa vain viikonloppuisin.

Ongelmaksi jää, että lauseessa 16 auton omistamisen käsitetään jatkuvan myös viikonlopun – ja korjaamon – ulkopuolella. Nähdäkseni tämä ei kuitenkaan kuulu lauseen perusmerkitykseen vaan on implikaatio, joka seuraa siitä, että henkilön ja auton välinen habitiivinen suhde käsitetään yleensä pitkäaikaiseksi. Rakenteeltaan lauseen 16 kanssa samanlainen lause, josta tällainen implikaatio puuttuu, on siksi tulkinnaltaan toisenlainen (18).

- 18) Iltaisin Elmerillä oli kuhmu päässä.

Lauseessa 18 koko Elmerin ja kuhmun välinen relatio on voimassa iltaisin; lause ei saa sellaista tulkintaa, jossa jokin Elmerin pysyvästi omistama kuhmu olisi sijainnut iltaisin hänen päässään (vrt. lauseen 16 tulkintaan). Tämä joh-

tuu siitä, että habitiiadverbiaalin ja subjektin tarkoitteiden välille ei nyt implikoidu ajankohdan ylittävää, pysyvää omistussuhdetta. Ainoa 'iltojen' ulkopuolelle ulottuva omistussuhde lauseessa 18 vallitsee tietenkin Elmerin ja hänen päänsä välillä. Koska kuhmun omistaminen ei voi ylittää sen päässä olemisen kestoa, hallitsee ajanilmaus *iltais*in nyt sekä Elmerin ja kuhmun päässä olemisen välistä että myös Elmerin ja itse kuhmun välistä suhdetta; jälkimmäinen ei kestoltaan voisi ylittää edellistä.

Lauseiden 16 ja 18 ero näkyy kaikkein selvimmin silloin, kun ne temporaalistetaan sanajärjestyksestä muuttamalla. Jos omistettavaan viittaava subjekti sijoitetaan T-asemaan ja habitiiadverbiaali K-asemaan, lause pyritään käsittelemään predikaatioksi omistettavasta, jonka suhde omistajaan rajataan ajallisesti temporaalistamalla se. Rakenne pyrkii nyt nostamaan esille omistussuhteen keston, ja omistussuhde pyritään tajuamaan lauseessa myöhemmin sijaitsevan ajan adverbiaalil ilmaiseman jakson yli ulottuvaksi. Autoesimerkistä tällainen variantti on luonteva (19), mutta kuhmuesimerkki käy oudoksi (20).

- 19) Elmerillä auto oli viikonloppuisin korjaamolla.
 20) ? Elmerillä kuhmu oli iltais

Lauseessa 19 on puhe tietyn auton sijainnista viikonloppuisin sinä ajanjaksona, jolloin auto oli Elmerin omistuksessa; koska omistettavaan viittaava subjekti on tässä esimerkissä verbin edellä, lause käsitetään predikaatioksi siitä eikä omistajasta (kuten tyypilliset, verbinjälkeisen subjektin sisältävät omistusrakenteet käsitetään). Lauseen 20 outous johtuu siitä, että se sanajärjestyksensä takia pyrkii johtamaan tulkintaan, jossa kuhmu on Elmerin hallussa pysyvästi mutta sijaitsee hänen päässään vain iltais; tämä taas on pragmaattisesti mahdotonta.

Pääero temporaalistamattomien ja temporaalistettujen lausevarianttien välillä on näin ollen se, että temporaalistamattomissa lauseissa habitiiadverbiaalin ja omistettavaa entiteettiä ilmaisevan subjektin välille implikoituvan omistussuhteen laadusta; rakenne itse ei määrää tulkintaa, ja siksi lauseet 16 ja 18 käsitetään eri tavalla. Temporaalistetuissa varianteissa tällaista variaatiota ei helposti-kaan sallita, vaan niissä omistussuhteen käsitetään jatkuvan ajan adverbiaalil ilmaiseman jakson ulkopuolella.

Huomattakoon vielä, että kuhmuesimerkissä ilmenevä subjektin tarkoitteen olemassaolon päätyminen lokaalisen suhteen myötä (siis se, että kuhmu ei voi siirtyä pään ulkopuolelle) ei yksin riitä selittämään lauseiden 16 ja 18 eroa. Vaikka subjektina olisi autonominenkin olio, implikaatiota omistussuhteen jatkumisesta ajanjakson yli ei synny, mikäli omistussuhde tajutaan lyhytaikaiseksi. Tämän voi havaita vertaamalla auto- ja kuhmuesimerkkejä lauseeseen 21.

21) Viikonloppuisin Elmerillä oli viinapullo pöydässä.

Lause 21 on sanajärjestyksensä puolesta lauseiden 16 ja 18 kaltainen. Sen subjekti (*viinapullo*) on entiteettinä autonominen eli Elmeristä riippumaton, samoin kuin lauseen 16 *auto* (vs. lauseen 18 *kuhmu*, joka on Elmeristä riippuvainen). Omistussuhteen jatkuvuuden kannalta lause 21 muistuttaa kuitenkin enemmän lausetta 18 kuin lausetta 16: se ei ilmaise, että jokin tietty, Elmerin pysyvästi omistama viinapulloyksilö olisi ollut viikonloppuisin pöydässä, vaan lause käsitetään niin, että pulloyksilö on vaihdellut.

Temporaalistaminen voi muuttaa tällaisenkin lauseen merkityksen (22).

22) Elmerillä viinapullo oli viikonloppuisin pöydässä.

Lause 22 pyrkii sanajärjestyksensä takia saamaan lauseen 19 kaltaisen merkitystulkinnan: puhutaan siitä jaksosta, jolloin viinapullo on ollut Elmerin hallussa tai omistuksessa, ja tästä jaksosta ajan adverbiaali rajaa osan.³

Näillä perusteilla voidaan katsoa, että habitivisen suhteen jatkuminen toistuvaa jaksoa ilmaisevan ajan adverbiaalin sisältävässä habitivis-spatiaalisessa lauseessa kuuluu lauseen merkitykseen silloin, kun habitivinen suhde on temporaalistunut (19, 20 ja 22). Temporaalistumattoman habitivisen suhteen sisältävissä lauseissa (16, 18 ja 21) habitivisen suhteen jatkuminen ajanjakson ulkopuolella on pragmaattinen implikaatio, jonka vahvuus riippuu habitivi-adverbiaalin ja subjektin välisen suhteen ymmärretystä laadusta. Tämä puoltanee esittämäni tulkintaa, jossa habitivisen suhteen katsotaan tällaisissa lauseissa vallitsevan ensisijaisesti habitiviin ja koko lokaalisen ytimen välillä.

3. Sidonnaiset lokatiivit

Sidonnaiset lokatiivit ovat muodoltaan paikanilmausten kaltaisia adverbiaaleja, joiden ilmaisemat tilat ovat käsitteellisesti riippuvaisia jostain muusta entiteetistä. Niistä on käytetty nimitystä *sirkumstantiaalit* (Onikki 1990), ja niiden lokaalisuus on katsottu metaforiseksi. Esimerkiksi sellaisissa lauseissa kuin *Mies on humalassa* tai *Mummi on mustikassa* esitetään sisäinen tila ('humala') tai toiminta ('mustikoiden etsiminen tai poimiminen') ikään kuin paikana, jossa subjektin tarkoite sijaitsee (ks. Onikki 1992, 41).

³ Silloin, kun omistettavaan viittaava subjekti sijaitsee lauseen lopussa, lauseen käsitetään jälleen ilmaisevan varsinaista omistusta eikä pelkkää omistettavan paikkaa, esim. *Elmerillä on pihavajassa vasara*. Lauseen pääinformaationa on nyt pihavajassa olevan vasaran omistaminen; sitä vastoin variantissa *Elmerillä on vasara pihavajassa* pääinformaatio voi olla Elmerin omistaman vasaran sijainti. Lauseenloppuisuus implikoi siis subjektin olevan uutta informaatiota. Tällaisissa tapauksissa omistusrakenteeseen voidaankin katsoa upotetuksi eksistentiaalinen predikaatio [X:llä on (Z:ssa on Y)]. Temporaalisten suhteiden kannalta tällaisissa ilmauksissa esiintyvä ajan adverbiaali hallitsee samalla myös omistussuhdetta: *Kesäisin Elmerillä on mökillä auto* ei implikoi, että auto olisi Elmerillä muulloin kuin kesällä (vrt. *Kesäisin Elmerillä on auto mökillä*).

Sidonnaiset tilat voidaan jakaa kahteen päätyyppiin sen mukaan, sidotaanko ne tilan sisäpuolella vai sen ulkopuolella olevaan elementtiin. Itsensä sisäpuolella olevaan elementtiin tila sidotaan tyypissä *Elmeri on flunssassa*, jossa 'flunssa' on riippuvainen Elmeristä ja jossa Elmeri samalla esitellään flunssan "sisällöksi". Itsensä ulkopuolella olevaan elementtiin taas kytkeytyvät esimerkiksi sellaiset tilat kuin *uni* tai *ajatus*; ne ovat riippuvaisia siitä entiteetistä, jonka mielikuvituksen osia ne ovat. Lauseen *Unessa oli leijona* adverbiaali *unessa* ei lauseen ensisijaisessa tulkinnassa ole riippuvainen *leijonasta* vaan siitä oliosta, joka on unen nähnyt. Vastaavasti lause *Unessaan Elmeri söi pizzaa* edellyttää "kaksi" Elmeriä, reaali maailman Elmerin (joka nukkuu) ja tämän mentaalivastineen (joka syö pizzaa). Ensin mainittuun ryhmään kuuluvia tilan ilmauksia (*humalassa*, *flunssassa*) nimitän *sisäisesti sidonnaisiksi* ja viimeksi mainittuun kuuluvia (*unessa*, *ajatuksessa*) *ulkoisesti sidonnaisiksi* tiloiksi (yksityiskohtaisemmin Huumo 1996a, 308–314). Varsinaiset sirkumstantiaalit kuuluvat näistä lähinnä sisäisesti sidonnaiseen tyyppiin.

Sekä sisäisesti että ulkoisesti sidonnaisista tiloista esiintyy yllä mainittujen kaltaisia abstraktisia myös konkreettisia (spatiaalisia) tyyppisiä. Ulkoisesti sidonnaisia spatiaalisia tiloja ovat sellaiset relationaaliset paikat kuin *vasemmalla*, *oikealla*, *yläpuolella*, *alapuolella*, *edessä* ja *takana*, sillä ne määrittävät jonkin tilan suhteessa tilan itsensä ulkopuoliseen elementtiin (esim. *X:n takana*). Tämä elementti ei voi itse esiintyä tilassa, vrt. ? *Elmeri on vasemmalla puolellaan*. Sisäisesti sidonnaiset konkreettiset tilat taas ovat (määritelmän mukaan) tiloja, jotka ilmenevät vain suhteessa niissä itsessään sijaitseviin entiteetteihin. Prototyypinen esimerkki on se, jossa elementin asema määritetään suhteessa itseensä kuten asennon ilmauksissa *pystyssä*, *vinossa* (Onikki 1995). Näissä (olo)tila on suoraan riippuvainen siinä olevasta entiteetistä, koska tilan muodostaa entiteetin oma ominaisuus.

3.1. Ulkoisesti sidonnaiset tilat ja vaikutusalat

Ulkoisesti sidonnaiset tilat ovat vaikutusalakäyttäytymiseltään pitkälti samantaisia kuin autonomiset eli ei-sidonnaiset tilat. Konkreettiset eli spatiaaliset ulkoisesti sidonnaiset tilat muistuttavat paikanilmauksia, abstraktiset ulkoisesti sidonnaiset tilat taas autonomisia abstraktisia tiloja. Abstraktiset ulkoisesti sidonnaiset tilat kykenevät esimerkiksi hallitsemaan kaikkien muiden hierarkian ryhmien tiloja (lause 23, jossa abstraktinen *unessani* hallitsee muita tiloja).

23) *Unessani* Olli nukkuu humalassa 1970-luvun Wienissä.

Esimerkissä 23 käsitetään paikka (*Wien*), aika (*1970-luku*) ja sisäinen tila (*humala*) kaikki alisteisiksi 'unen' määrittämälle tilalle.

Ulkoisesti sidonnaisen abstraktisen tilan ilmaus siis toimii yleensä samoin kuin autonomisetkin abstraktiset tilat (*kirjassa, elokuvassa* jne.). Erona niiden välillä on kuitenkin se, että sidonnainen tila (toisin kuin puhdas abstraktinen tila) voi joutua myös hierarkiassa itseään alempana olevan tilan hallintaan siinä tapauksessa, että se elementti, johon tila sitoutuu, esiintyy itse muulle tilalle alistettuna. Niinpä lauseessa 24 konkreettinen lokatiivi *kadulla* hallitsee abstraktista tilaa *kuvitelmissani* siinä mielessä, että kuvitelmat kuvitellaan kadulla; 'katua' ei tällöin käsitetä osaksi mielikuvitusmaailmaa (vrt. Huumo 1994b, 73).

24) Kadulla kuvitelmissani Ari on karjapaimenena Meksikossa.

Jos sidonnainen adverbiaali *kuvitelmissani* korvataan autonomisella abstraktisen tilan ilmauksella, lause käy sanajärjestyksensä takia oudoksi (25):

25) ? Kadulla ensimmäisessä romaanissani Ari on karjapaimenena Meksikossa.

Lauseiden 25 ja 24 ero on se, että lauseen 25 *ensimmäisessä romaanissani* on autonominen tila: kun romaani on kirjoitettu, sen sisältö ei ole enää riippuvainen kirjoittajan sijainnista.

Raja autonomisten ja sidonnaisten abstraktisten tilojen välillä ei ole jyrkkä, ja voidaan löytää sellaisia erikoistapauksia kuin 26.

26) Turussa tuossa samassa vitsissä on rovasti pulassa Tampereella.

Lause 26 ilmaisee, että vitsin Turussa kerrottava versio poikkeaa jostain muusta versiosta; *Tampere* on nyt alisteinen abstraktiselle tilalle *tuossa samassa vitsissä*, mutta *Turussa* viittaa "reaalimaailman" Turkuun. Tarinan sisältö siis vaihtelee kertomispaikan, ajan ja kertojan myötä, ja 'vitsi' on tässä mielessä lähellä sidonnaista abstraktista tilaa.

Paikanilmausten lisäksi myös habitiiviset ja temporaaliset adverbiaalit voivat hallita sidonnaista abstraktista tilaa. Sidonnainen abstraktinen tila voidaan esimerkiksi kytkeä suoraan habitiiviadverbiaaliin (27). Temporaalisen adverbiaalin vaikutusalaan sidonnainen abstraktinen tila voi joutua silloin, kun se elementti, johon tila on kytkeytynyt, on itse temporaaliselle elementille alisteinen (28).

27) Minulla juoksi unessa iso musta koira rautatietä pitkin.

28) Viime yönä unessani juoksi iso musta koira rautatietä pitkin.

Esimerkin 27 ilmaisemassa relaatiossa habitiiviadverbiaali saa vaikutusalaansa ilmauksen *unessa*: kyse on "minun" unestani. Esimerkissä 28 sitä vastoin ajanilmauksen *viime yönä* käsitetään ilmaisevan reaaliaikaa eli unennäkijän kokemaa aikaa, ja puhe on siitä yöstä, jolloin uni on nähty. Vaikutusalojen vaihtelu käynee selkeimmin ilmi toistuvan jakson ilmausten yhteydessä (29–30).

- 29) Öisin Olli juoksee unissani maratonia.
 30) Unissani Olli juoksee öisin maratonia.

Lause 29 merkitsee, että unet nähdään öisin. Siinä ajanilmaus 'öisin' ilmaisee puhujan kokemaa aikaa ja saa hallintaansa puhujaan kytkeytyneen adverbiaalilin *unissani*. Lauseesta 30 syntyy puolestaan tulkinta, jossa jakso *öisin* on itse osa unta. Samanrakenteisessa mutta autonomista abstraktista tilaa ilmaisevan adverbiaalilin sisältävässä lauseessa vaikutusalavaihtelua ei nytkään esiinny (ks. 31–32).

- 31) Ensimmäisessä romaanissani Olli juoksee öisin maratonia.
 32) ? Öisin Olli juoksee ensimmäisessä romaanissani maratonia.

Molemmissa esimerkeissä 'yöt' voitaneen käsittää vain osaksi 'romaanin' esittämää kuvitteellista maailmaa. Lauseen 32 outous johtuu siinä esiintyvien adverbiaalilien "vääristä" järjestyksestä, sillä tilojen keskinäistä sisältyvyys-suhdetta ei tässä voida vaihdella samalla tavoin kuin esimerkkiparissa 29–30.

Myös konkreettiset sidonnaiset tilat näyttävät käyttäytyvän vaikutusalojen suhteen muiden oman luokkansa tilanilmausten eli paikan adverbiaalilien tavoin. Erona on nytkin se, että sidonnaiset tilat ovat samalla riippuvaisia sen elementin olinpaikasta, johon ne sidotaan. Esimerkit 33 ja 34 osoittavat, että sidonnaisen ja autonomisen paikanilmauksen vaikutusalavaihtelu toimii saman sanajärjestysperiaatteen mukaan kuin kahden autonomisenkin paikanilmauksen välinen, eli ensin mainittu pyritään käsittämään laajinta tilaa merkitseväksi.

- 33) Takanamme Elmeri luki autossa lehteä.
 34) Autossa Elmeri luki takanamme lehteä.

Koska paikanilmaus *takanamme* on sidonnainen, käsitetään lause 34 niin, että myös puhuja on ollut kyseisessä autossa. Lauseessa 33 taas koko auto on todennäköisesti ollut paikassa 'takanamme'.

3.2. Sisäisesti sidonnaiset tilat

Sisäisesti sidonnaiset tilat ovat nimensä mukaisesti riippuvaisia sisältönään olevasta entiteetistä. Ulkoisesti sidonnaisten tilojen tavoin nekin jakautuvat konkreettisiin (*pystyssä*) ja abstraktisiin (*humalassa*). Sisäisesti sidonnaisenaan tilan sidonnaisuus tai autonomisuus ei ole jyrkkärajaista, joten sellainenkin entiteetti, joka sinänsä on itsenäisesti olemassaoleva, voi tila-adverbiaalina esiintyessään käyttäytyä sidonnaisen tilan tavoin. Esimerkiksi lauseessa *Esi-liina on jauhoissa* (merkityksessä 'jauhoinen') on periaatteessa kyse kahden autonomisesti olemassaolevan entiteetin, esiliinan ja jauhojen, välisestä spatioalisesta relaatiosta, mutta relaatio on käänteinen siinä mielessä, että 'jau-

hot' eivät toimi taustana, johon esiliina olisi kiinnittynyt, vaan päinvastoin⁴ (vrt. tyyppiin *Kuva on seinässä*, jossa niin ikään ilmaistaan entiteetin kontakti toisen entiteetin pintaan mutta jossa adverbiaalin tarkoite kannattelee fyysisesti subjektin tarkoitetta). Lauseen sanajärjestyksen vaihtaminen tyyppillisen eksistentiaalilauseen kaltaiseksi (adverbiaali + verbi + subjekti) muuttaa tällaisten esimerkkien merkitystulkintaa niin, että lokaatio käsitetään autonomiseksi. Lause *Jauhoissa on esiliina* ymmärretään siksi niin, että jauhot (tässä 'jauhokasa') toimivat autonomisena lokaationa, jossa esiliina sijaitsee (Huumo 1994a, 361). Samankaltainen ilmiö esiintyy seuraavissa (Huumo 1995b):

- 35) Elvis oli t-paidassa.
- 36) T-paidassa oli Elvis.
- 37) Sormi on öljyssä [= 'öljyinen'].
- 38) Öljyssä on sormi.

Näiden esimerkkien tila-adverbiaalien tarkoitteet ovat sinänsä itsenäisiä entiteettejä ('öljy', 't-paita'), mutta niiden toimiminen tiloina sellaisissa relatioissa kuin 35 ja 37 ei ole prototyyppistä. Lauseiden 35 ja 37 voidaan katsoa ilmaisevan subjektin tarkoitteen olotilaa pikemmin kuin sen paikkaa. Eksistentiaalisissa varianteissa (36 ja 38) lokaalisen suhteen tulkinta muuttuu autonomiseksi: puheena oleva 'Elvis' käsitetään lauseessa 36 paitaan painetuksi kuvaksi, ja lauseen 38 sormi on irrallinen ja ajelehtii jossain öljymäärässä (Huumo 1995b). Ilmiö liittyy siihen yleisempään periaatteeseen, että paikallaan pysyvä, suurikokoinen entiteetti toimii lauseessa taustana, johon pieni tai liikuteltava entiteetti voidaan lokaalisesti kytkeä (Talmy 1983). Relatation esittäminen päinvastaisella tavalla ei ole yhtä luontevaa (ks. lauseita 39 ja 40).

- 39) Kottikärryt ovat talon vieressä.
- 40) ? Talo on kottikärryjen vieressä.⁵

Sisäisesti sidonnaiset tilat poikkeavat ulkoisesti sidonnaisista myös vaikutusalakäyttäytymiseltään. Niiden sisältönä voi toimia vain se reaali maailman entiteetti, josta ne ovat riippuvaisia (ks. 41).

- 41) Jussi on humalassa / koomassa / flunssassa.

Sisäisesti sidonnaisten tilojen merkitys tilanrakentajina (termistä ks. Fauconnier 1994, 16–18) on siis niin heikko, etteivät ne sisällä ”toista mahdollista maailmaa” vaan predikoivat ainoastaan reaali maailman entiteetin tilan. Rea-

⁴ Esim. Lauerma (1990a, 120) luokittaa kuitenkin tämäntyyppiset ilmaukset spatiaalisiksi eikä olotilan ilmauksiksi (= sirkumstantiaaleiksi), jollaisina niitä voisi subjektin tarkoitteen kannalta hyvin pitää.

⁵ Tosin esimerkiksi tarkoitteiden tekstuaalinen tunnettuus vaikuttaa vahvasti tällaisiinkin valintoihin: tilanteessa, jossa olemme tulleet autolla vieraaseen kaupunkiin, voidaan sitä paikkaa, johon auto on jätetty, käyttää luontevasti kiintopisteenä, johon suuriakin entiteettejä suhteutetaan: *Tuomiokirkko on aivan auton lähellä*.

limaaailman entiteetille ja sen sisäisesti sidonnaisessa tilassa esiintyvälle oletetulle vastineelle ei siksi voida esitellä erillisiä lokaatioita (ks. 42, vrt. esimerkkiin 25).

42) ? Kadulla Ari on koomassa / humalassa / flunssassa Meksikossa.

Vaikutusala-suhteissa sisäisten tilojen ilmaukset näyttävät alistuvan muille tilatyypeille (vrt. luku 1, esimerkit 9–11). Niitä voidaan kuitenkin muuntaa semanttiselta tulkinnaltaan samoin kuin muitakin tila-adverbiaaleja, nimittäin temporaalistamalla (43).

43) Humalassa Eero räyhäsi ystävilleen.

Lauseessa 43 esitetään predikaatio 'Eero räyhäsi ystävilleen', johon kytkeytyy adverbiaali *humalassa*. Perusmerkityksessään eli sisäisen tilan ilmauksena adverbiaalin käsitetään määrittävän pelkkää subjektia: Eero oli humalassa, mutta ystävät saattoivat olla selvin päin. Temporaalisten suhteiden kannalta lauseen esittämä predikaatio 'Eero räyhäsi ystävilleen' on kuitenkin kokonaisuutena alisteinen adverbiaalin esittämälle tilalle, sillä predikaatio esitetään päteväksi vain sinä ajanjaksona, jona Eero oli humalassa. Ajanjakson ilmaisi-jana sidonnaisen tilan ilmaus siis hallitsee koko predikaatiota.

Temporaalistunut sisäisen tilan ilmaus voi saada vaikutusalaansa esimerkiksi paikanilmauksen (44).

44) Flunssassa Elmeri luki kauhuromaaneja sängyssä.

Lauseessa 44 sisäisen tilan ilmaus *flunssassa* saa temporaalisen merkityksen ('flunssassa ollessaan'), ja Elmerin relaatio sänkyyn esitetään vallitsevaksi flunssan kestäessä. Jos lauseen 44 sanajärjestyksestä muutetaan siten, että adverbiaali *flunssassa* siirretään loppuun, sen temporaalisuus katoaa. Tällöin katoaa myös sen hallintasuhde paikan adverbiaaliin (45)

45) Elmeri luki sängyssä flunssassa kauhuromaaneja.

Puhe on lauseessa 45 tietyllä hetkellä vallinneesta tilanteesta, jossa Elmeri oli lokaalisesti sängyssä ja olotilaltaan flunssassa. Lauseessa kummankaan relaation kesto ei rajoita toista.

Temporaalistunut sisäisen tilan ilmaus voi saada hallintaansa myös habiitiivisia ja varsinaisia temporaalisia adverbiaaleja (46).

46) Flunssassa Elmerillä oli öisin aspiriinipurkki ja mehulasi yöpöydällä.

Lauseessa 46 sisäisen tilan adverbiaali hallitsee (ajanjakson ilmauksena) koko muuta predikaatiota. Siksi habiitiivinen *Elmerillä*, temporaalinen *öisin* ja spatioaalinen *yöpöydällä* ovat sen vaikutusalaissa, ja koko muu predikaatio on voimassa vain Elmerin ollessa flunssassa. Perusmerkityksessään eli sisäisen tilan ilmauksena adverbiaali *flunssassa* määrittää kuitenkin pelkästään Elmeriä, sillä

mehulasi, aspiriinipurkki ja pöytä eivät tietenkään ole ”flunssassa”. Temporaalisten suhteiden kannalta tällä ei kuitenkaan ole merkitystä: temporaalistunut sidonnaisen tilan adverbiaalihan voi perusmerkityksessään kytkeytyä vaikka kaikkien muiden tilanilmausten ”ohi” suoraan subjektiin ja hallita tästä huolimatta temporaalisessa merkityksessään muita tiloja (47).

- 47) Flunssassa Elmeri istui joka ilta tunnin lämpimässä saunassa kuumaa mehua siemäilemassa.

4. Irralliset instrumentaalit

Neljäs adverbiaalityyppi, jonka suhdetta vaikutusalahierarkian muihin elementteihin tarkastelen, on ydinpredikaatiosta irrallinen (adessiivisijainen) instrumentaali (ks. Huumo 1995a, 62–65). Instrumentaalien joukossa tällainen tyyppi muodostaa erikoistapauksen, sillä tavanomaiset instrumentaalit eivät osallistu lauseen näyttämöiden määrittelemiseen vaan ilmaisevat ydinpredikaation kuvaaman tapahtuman yhden osanottajan eli välineen, jota agentti käyttää saadakseen kohteessa aikaan jonkinlaisen muutoksen. Suomen kielen adessiivimuotoisia, laajassa mielessä instrumentaalisia elementtejä käytetään kuitenkin myös sellaisissa yhteyksissä, joissa ne esittävät pikemminkin ehdon tai syyn, jonka vaikutuksesta asiaintila ilmenee (ks. Huumo 1995a, 62–65), kuten lauseessa 48.

- 48) Hyvillä työkaluilla talo valmistuu nopeasti.

Lauseessa 48 adessiivimuotoinen adverbiaali *hyvillä työkaluilla* esittää ehdon, jonka täyttyessä (= hyviä työkaluja käytettäessä) predikaatio *talo valmistuu nopeasti* toteutuu. Ei-agenttiivinen, ei-elollinen subjekti (*talo*) on tässä kausaalisuhteessa instrumentin vaikutusalueella eikä itse hallitse instrumenttia (vrt. Croft 1991, luku 5; suomen kielen instrumentaalien erikoisfunktiosta ks. myös Itkonen 1974, 381; 1975, 32–33; kommenttiadverbien implikoimia inhimillisiä osanottajia taas käsittelee Orpana 1988, 92–93).⁶ Samanlainen implikaatio voi tietysti esiintyä muidenkin adverbiaalien yhteydessä; esim. Langackerin (1991, 228) mainitsemassa lauseessa *The door opened only with great difficulty* adverbiaali *with great difficulty* implikoi, että oven on avannut joku agentti. Myös sisäisen tilan ilmaus voi implikoida inhimillisen osallistujan, esim. *Humalassa lompakko katoaa helposti* (jossa humalassa ei ole lompakko

⁶ Tyyppillisiä esimerkkejä irrallisesta instrumentaalista ovat seuraavat, kielenkäytöstä poimimani: A) *Pyörällä se tunneli on ihan kiva, kun se on alamäkeä koko matka* [spontaani puhe]; B) *Kunnossa olevalla autolla selviät yhdellä katsastuskerralla* [autokorjaamon mainosteksti]; C) [Puhuja kertoo, että saaristossa rattiopot liikkuvat mieluummin veneellä kuin autolla:] *Kai ne ajattelee, että veneellä kukaan ei voi jäädä sinne alle* [spontaani puhe]. Esimerkki C on erikoinen, koska siinä on elollinen subjekti (*kukaan*); tästä huolimatta subjekti ei kontrolloi instrumenttia (vrt. *Kukaan ei jää veneellä tankkerin alle*, jossa subjektin tarkoite ohjaa venettä).

vaan sen implikoitu kadottaja). Itse asiassa subjektin elollisuus ja agenttiivisuuskaan ei rajaa pois ulkopuolisen agentin implikoinnin mahdollisuutta: lause *Satasella Kallu mukiloi Ollin* implikoi mahdollisuutta, että joku lauseessa mainitsematon henkilö antaa Kallulle satasen (Huumo 1995c).

Tällainen lauseytimestä irrallistunut instrumentaali muistuttaa abstraktisen tilan ilmauksia, sillä semanttisesti se määrittää näyttämön tai ehdon, jonka vallitessa asiaintila toteutuu. Verhagen (1986, 150) rinnastaakin irralliset instrumentaalit muihin lauseadverbiaaleihin:

[– –] they define a 'domain of interpretation', in which the rest of the sentence is said to be valid, without claims to 'the rest of the world' [– –].

Samoin kuin abstraktista tilaa ilmaisevat adverbiaalit myös irrallinen instrumentaali voi hallita muita samassa lauseessa esiintyviä tila-adverbiaaleja. Jos lauseen ilmaisema relaatio esitetään päteväksi vain instrumentin käytön tilassa, myös relaation suhde aikaan ja paikkaan alistuu tälle hypoteettiselle tilalle. Esimerkissä 49 tämä näkyy selvästi; siinä ajan adverbiaali ilmaisee toistuvaa ajanjaksoa.

49) Kertakäyttövaipoilla vauvan iho pysyy öisin kuivana.

Toistuvan ajan ilmaus *öisin* käsitetään tällöin alisteiseksi välineen ('kertakäyttövaipat') käytön kestolle. Ajanilmausten lisäksi myös habitiivinen (lause 50) ja spatiaalinen (51) adverbiaali voivat joutua irrallisten instrumentaalien hallintaan.

50) Tuollaisilla lausunnoilla sinulla on pian lehtimiehet kimpussasi.

51) Junalla olisit jo Helsingissä.

Lauseessa 50 habitiivinen relaatio 'sinulla on pian lehtimiehet kimpussasi' on voimassa vain adverbiaalin *tuollaisilla lausunnoilla* määrittämässä hypoteettisessa maailmassa: jos jatkat tuollaisten lausuntojen antamista, saat lehtimiehet kimppuusi. Lauseessa 51 Helsingissä oleminen on samoin hypoteettista ja alisteista junan käytön ehdolle.

Prototyypinen, lauseen kuvaamassa kausaalisuhteessa agentin käyttämää välinettä ilmaiseva instrumentaali käyttäytyy toisin kuin yllä käsitellyt irralliset instrumentaalit. Prototyypinen instrumentaali joutuu esim. ajan tai paikan adverbiaalien vaikutusalaan, vaikka se edeltäisi näitä lauseessa (52–53).

52) Kirveellä Elmeri hakkaa iltapäivisin halkoja.

53) Junalla Jussi matkustelee Euroopassa.

Puhe ei ole nyt mistään abstraktisesta 'kirveen' tai 'junan' käytön tilasta vaan Elmerin ja Jussin tekemisistä tiettyä esinettä käyttäen; tällöin kirves on tyyppillinen väline, ja sen ilmaistu käyttö rajoittuu – lauseen alkuun topikaalistamisesta ja tämän aiheuttamasta korosteisesta luennasta huolimatta – vain ajanjaksoon 'öisin'. Samoin 'juna' lauseessa 53 on matkustamisen väline eikä

ehdon ilmaus; matkustaminen puolestaan tapahtuu paikan adverbiaalin ilmaisemassa lokaatiossa (Euroopassa).

5. Temporaalistajat temporaalisen tulkinnan aiheuttajina

Tämän kirjoituksen loppuosassa tarkastelen yhtä sanajärjestyksen ohessa vaikuttavaa adverbiaalien semanttisen tulkinnan muunteluokeina, jonka tehtävä on antaa ei-temporaalisille elementeille temporaalinen merkitys. Keino on sellaisten temporaalimerkityksisten adverbien kuin *jo*, *vasta* ja *vielä* sijoittaminen tila-adverbiaalin edelle. Nimitän niitä seuraavassa *temporaalistajiksi* ja koetan osoittaa, että ne pyrkivät lauseessa muuntamaan määrittämänsä tila-adverbiaalin semanttisesti jonkinlaisen ajan adverbiaalin asemaan.

Temporaalistajat antavat tila-adverbiaalille merkityksen, jossa adverbiaalin ilmaisema tila kytkeytyy implikoituun peräkkäisten tilasuhteiden sarjaan. Sarja voi koostua ensinnäkin varsinaisessa mielessä ajallisesti toisiaan seuraavista tilasuhteista, jolloin jokin olio on sijainnut eri hetkinä eri tiloissa. Esimerkkinä tästä on lause *Jo Turussa Olli oli rikas mies*, jossa Turkua tarkastellaan Ollin asuinpaikkojen jatkumon kautta. Tällaista tilan sisältönä olevan olion kokemuksiin relaatioihin perustuvaa temporaalistumista nimitän seuraavassa *sisäiseksi* temporaalisuudeksi. Toisaalta temporaalistaja voi määrittää tila-adverbiaalia myös sellaisissa ilmauksissa, joissa paikkaansa vaihtavaa oliota joko ei ole tai joissa se jää implisiittiseksi. Esimerkkinä on lause *Vielä Vaasassa kasvaa omenapuita*, jossa Vaasa sijoitetaan implikoituun paikkakuntien jatkumoon ja tällä jatkumolla paikkakunnat järjestyvät sen mukaan, kasvaako niissä omenapuita vai ei. Lauseessa adverbi *vielä* implikoi, että tarkastelujärjestys etenee nyt ehdon täyttävistä kohti sitä täyttämättömiä. Tällöin tilasuhteiden järjestäminen on subjektiivista ja puhujan mentaalisen operaation avulla aikaansaamaa, sillä itse tilasuhteet ovat reaali maailmassa olemassa samanaiskaisesti. Tilasuhteita kuitenkin tarkastellaan jatkumona, jossa edetään puhujan valitsemassa suunnassa, ja tässä mielessä niillä on järjestys. Nimitän tätä toista temporaalistumisen tyyppiä *ulkoiseksi* temporaalisuudeksi, koska siinä tilojen järjestäminen perustuu ulkopuoliseen tekijään eikä tilan sisältönä olevan olion kokemaan aikaan.

5.1. Sisäinen temporaalistuminen

Tyypillisimmässä funktiossaan sisäisen temporaalisuustulkinnan aiheuttava temporaalistaja lienee silloin, kun se esiintyy varsinaisen ajan adverbiaalin edellä. Tällöin se ei muunna adverbiaalin tulkintaa, joka on jo muutenkin temporaalinen; temporaalistaja tuo kuitenkin lauseeseen merkityslisän, jossa aikasuhteiden jatkumo nostetaan selvästi esille (lauseet 54 ja 55).

- 54) Jo vuonna 1994 Elmeri oli sairas.
 55) Vielä eilen Olli rakensi mökkiään.

Lauseissa 54 ja 55 temporaalistaja nostaa implisiittisesti esille ajan adverbiaalin määrittämää ajankohtaa edeltäneen tai sitä seuraavan ajan ja ilmaisee puhujan kannanoton siihen, oliko lauseen ilmaiseaman asiointilan sijoittuminen ajankohtaan varhaista (*jo*) vai myöhäistä (*vielä*). Näistä *vielä* implikoi lisäksi toiminnan alkaneen *jo* ennen kyseistä ajanjaksoa (vrt. Vuoriniemi 1973, 285).

Vaikutusalahierarkian kannalta mielenkiintoisimpia ovat kuitenkin sellaiset tapaukset, joissa temporaalistaja kytkeytyy perusmerkitykseltään muuta kuin aikaa ilmaiseviin adverbiaaleihin. Seuraavassa on esimerkkejä temporaalistajien käytöstä paikanilmauksen (56), habitiiviadverbiaalin (57), sisäisen tilan ilmauksen (58) ja instrumentaalin (59) yhteydessä.

- 56) Jo Turussa Elmeri keksi ratkaisun.
 57) Vielä Elmerillä tämä auto oli rikki joka viikonloppu.
 58) Vasta flunssassa Liisa muisti unohtaneensa hakea rokotuksen.
 59) Vasta lekalla Olli sai kiilan pölkkyyn.

Yhteistä näille esimerkeille on se, että niissä kaikissa temporaalistaja implikoi määrittämänsä tilan sijoittuvan saman tyypin tilojen muodostamaan aika-jatkumoon tai sarjaan. Siten lause 56 implikoi Elmerin olinpaikkojen jatkumon, lause 57 auton omistajien jatkumon, lause 58 Liisan olotilojen jatkumon (esim. terveenä vs. flunssassa olemisen) ja lause 59 erilaisten työkalujen käytön jatkumon (Olli oli yrittänyt saada kiilaa pölkkyyn ensin muilla välineillä siinä kuitenkaan onnistumatta). Kaikissa näissä esimerkeissä implikoitu tilasuhteiden jatkumo perustuu subjektin tarkoitteen kokemukseen.⁷

Abstraktista tilaa ilmaisevan adverbiaalin yhteydessä esiintyvällä temporaalistajalla on edellisistä esimerkeistä jossain määrin poikkeava merkitys-tehtävä (ks. 60).

- 60) Jo tässä kirjassa sankari on yksityisetsivä.

Temporaalistuminen näyttää merkitsevän abstraktisen tilan adverbiaalille (toisin kuin muille mainituille tila-adverbiaalien tyypeille) eräänlaista arvonalennusta, sillä lauseen vaikutusala-suhteissa abstraktisen tilan adverbiaalit yleensä hallitsevat muita tila-adverbiaaleja, myös ajanilmauksia (vrt. esimerkkiin 8). Tyypillistä abstraktisille tiloille on, että ne eivät ole reaali maailman osia vaan esittelevät kokonaan oman vaihtoehdoisen maailmansa, jossa vallitsevat omat suhteet. Tällaiseen vaihtoehdoiseen maailmaan tai sieltä pois ei voida siirtyä

⁷ Tilasuhteiden jatkumo voi subjektin lisäksi kytkeytyä muunlaiseenkin lauseenjäseneen, esim. habitiiviadverbiaalin (*Jo Turussa Pekalla oli paljon ystäviä*) tai objektiin (*Jo Viipurissa mafia ryösti Pekan*).

samassa mielessä kuin konkreettiseen tilaan. Temporaalistaja kuitenkin pyrkii nostamaan esille nimenomaan sellaisen tulkinnan, jossa tilassa oleva olio on sijainnut muissakin tiloissa. Lauseen 60 temporaalistuva [jo] *tässä kirjassa* ei siksi hallitse 'sankaria' samalla tavoin läpinäkyvästi kuin ilman temporaalistajaa esiintyessään (siis *Tässä kirjassa sankari on yksityisetsivä*); ilman temporaalistajaa predikaatio koskisi vain kyseisen kirjan sankaria ja jäisi vaille implikaatioita muihin kirjoihin. Temporaalistuminen ja sen implikoima tilasuhteiden jatkumo johtaa lauseessa 60 siihen, että 'sankarin' käsitetään olevan jollain tavalla olemassa myös kyseisen kirjan ulkopuolella. Tulkinta voi vaihdella: joko yksi ja sama henkilö seikkailee muidenkin kirjojen sankarina ja puheena oleva kirja on ensimmäinen, jossa hän harjoittaa yksityisetsivän ammattia (vrt. *Jo tässä kirjassa Hercule Poirot on yksityisetsivä*), tai puhe voi olla eri kirjojen sankareista, joista puheena oleva on ensimmäinen yksityisetsivän ammattia harjoittava jossain jatkumossa, esim. tietyn kirjailijan kirjoissa. Viimeksi mainitussa tulkinnassa 'sankari' on siis eri yksilö eri kirjoissa, ja tilojen välinen kytkentä koskee vain 'sankarin' roolia, joka saa arvoikseen erilaisia yksilöitä eri kirjoissa (ks. Fauconnier 1994 [1985]: luku 2.2.).⁸

Ennen kuin siirryn tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin temporaalistajien vaikutusta adverbiaalien keskinäisiin vaikutusaltulkintoihin, kiinnitän vielä huomiota eräisiin temporaalistajien erikoisuuksiin. Temporaalistajan implikoima tilasuhteiden ajallinen peräkkäisyys ei merkitse sitä, että itse tilat lakkaisivat olemasta tilasuhteen päättyessä ja seuraavan alkaessa. Lause *Vielä Turussa Pekka oli varakas liikemies* ei siis puhu ajasta 'silloin, kun Turku oli olemassa', vaan ajasta 'silloin, kun Pekka asui Turussa'.⁹ Samoin habituiivisten tilojen temporaalinen jatkumo (esim. lauseessa 57) ilmenee subjektin tarkoitteen kokeman ajan kautta: puhe on lauseessa 57 niistä ajanjaksoista, joina auto on ollut kullakin omistajalla, ei itse omistajien olemassaolosta (elinajasta). Sidonnainen tila (esim. lauseen 60 *flunssassa*) on temporaalistajankin yhteydessä erikoistapaus. Konseptuaalisen riippuvuutensa takia sidonnainen tila on olemassa ainoastaan silloin, kun jokin olio sijaitsee siinä. Siksi lauseen 58 kuvaama henkilö ei voi poistua 'flunssan' tilasta ilman, että tilan olemassaolo samalla lakkaa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että *flunssassa* olisi ajanilmaus sen syvällisemmässä mielessä kuin esim. *Turussa*; *flunssassa* oleminen saa temporaalisen ulottuvuutensa *flunssassa* olevan henkilön kokeman ajan kautta.

⁸ Vrt. myös *Jo tässä kirjassa murhaaja on hovimestari*, joka houkuttelee roolitulkintaan siksi, että samat murhaajat seikkailevat sankareita harvemmin useissa kirjoissa.

⁹ Jos tila esitetään ajallisesti rajallisen erityispiirteensä kautta, lause voidaan joskus käsittää predikaatioksi tilan olemassaolon koko ajasta. Lauseessa *Vielä Koiviston Suomessa Pekka oli varakas liikemies* puhuu siten 'Koiviston Suomen' olemassaolon ajasta (joka lakkasi Koiviston presidenttikauden lakatessa). Sitä vastoin pelkkä *Vielä Suomessa Pekka oli varakas liikemies* implikoi Pekan muuttaneen ulkomaille ja köyhtyneen siellä.

5.1.1. Temporaalistetut paikanilmaukset lauseen vaikutusala-suhteissa

Jos katsotaan, että temporaalistajat muuntavat määrittämiään tila-adverbiaaleja jonkinlaisiksi ajanilmauksiksi, olisi odotuksenmukaista, että nämä myös käyttäytyisivät lauseen semanttisessa tulkinnassa ajanilmausten tavoin. Niiden tulisi esimerkiksi pyrkiä hallitsemaan vaikutusalahierarkiassa ajan adverbiaaleja alempia tila-adverbiaalityyppejä. Tarkastelen nyt tila-adverbiaalien temporaalisuutta ensin sellaisissa lauseissa, joissa ei esiinny muita tila-adverbiaaleja mutta joissa ns. suhdessäntö vaikuttaa lokatiivien ja lauseytimen jäsenten väliseen vaikutusalatulkintaan (ks. Siro 1964, 28), ja sen jälkeen tila-adverbiaalien tulkintaa moniadvetbiaalisissa lauseissa.

Suhdessäntöön mukaan verbin paikallissijaiset määritteet voivat kytkeytyä joko subjektiin (intransitiivilauseessa) tai objektiin (transitiivilauseessa). Erityisesti olosijaisten elementtien kuvauksessa suhdessäntö toimii kuitenkin vain osittain. Alhoniemi (1983, 212–213) osoittaa, että olosijaiset ilmaukset voivat transitiivilauseessa määrittää nimenomaan objektia lähinnä vain aistihavaintoverbien sekä 'pitämistä' ja 'kuljettamista' ilmaisevien verbien yhteydessä esiintyessään; perustapauksessa ne kuitenkin määrittävät koko tapahtuman paikkaa.¹⁰ Ajan adverbiaalit eivät yleisesti ottaen noudata suhdessäntöä (vrt. Siro 1964, 28) vaan määrittävät koko lauseen kuvaaman relaation sijaintia aikaulottuvuudessa. Niinpä esim. aistihavaintoverbinkään yhteydessä ajanilmaus ei määritä pelkän objektin tarkoitteen paikkaa samoin kuin paikanilmaus (vrt. 61 ja 62).

61) Isä huomasi tuuliviirin katolla.

62) Isä huomasi tuuliviirin illalla.

Lauseessa 61 todennäköisesti vain tuuliviiri on katolla, joten paikanilmaus ilmaisee tässä tulkinnassa pelkän objektin tarkoitteen paikan (vrt. *Isä huomasi tuuliviirin, joka oli katolla*). Toisaalta lauseessa 62 esiintyvä ajan adverbiaali on käsitettävissä vain kokonaistapahtuman ajankohtaa ilmaisevaksi (vrt. **Isä huomasi tuuliviirin, joka oli illalla*).

Temporaalistajan tuominen esimerkin 61 paikan adverbiaalin edelle näyttää tekevän todennäköisemmäksi sen tulkinnan, jossa adverbiaali määrittää koko tapahtuman näyttämön samoin kuin lauseen 62 ajan adverbiaali (ks. 63).

63) Isä huomasi tuuliviirin vasta katolla.

Lauseen 63 käsitetään siis merkitsevän 'Isä huomasi tuuliviirin vasta katolle noustuaan'. Samalla syntyy jälleen implikaatio siitä, että isä on aikaisemmin ollut muussa lokaatiossa muttei ole huomannut tuuliviiriä ennen katolle nou-

¹⁰ Tulkinnassa keskeinen on Alhoniemen (1983, 213) mukaan myös adverbiaalin merkitys; siksi lauseiden *Mies keitti puuroa kattilassa* ja *Mies keitti puuroa hellan ääressä* adverbiaalit kytketään ytimeen eri tavoin (vrt. myös Koivusalo 1968, 30, joka käsittelee olo- ja muutossijojen tulkintaeroa niiden esiintyessä ns. kvasipredikaatteina).

semistaan. Tämänrakenteisessa lauseessa peräkkäisten tilasuhteiden implikaatio voi tosin kytkeytyä paitsi subjektin myös objektin tarkoitteeseen, esim. *Olli erotti juoksijat vasta maalisuoralla* [’vasta kun juoksijat olivat maalisuoralla’]. Tässä lauseessa paikkaansa vaihtava entiteetti on objektin tarkoite eikä temporaalistettukaan tila-adverbiaali määritä kokonaistapahtuman paikkaa.

Temporaalistajan määrittämän tila-adverbiaalin syntaktinen funktio näyttää joskus olevan toisenlainen kuin vastaavan temporaalistamattoman adverbiaalin funktio. Temporaalistettu adverbiaali ei helposti alistu verbinmääritteen asemaan vaan hahmottuu lauseadverbiaaliksi, ks. 64–65:

- 64) Elmeri piti autoa Turussa.
65) Elmeri piti autoa jo Turussa

Lauseessa 64 paikanilmaus *Turussa* ilmaisee todennäköisesti objektin tarkoitteen paikan ja on syntaktisesti *pitää*-verbin rektioadverbiaali. Lauseessa 65 temporaalistaja *jo* saa aikaan tulkinnan, jossa puhe on Elmerin itsensä Turussa-asumisen ajasta; tällöin kokonaisuus *jo Turussa* määrittää koko predikaatiota. Koska lauseessa ei esiinny muutakaan paikanilmausta, *pitää*-verbi jää vaille rektioadverbiaalia ja käsitetään siksi toisessa, ’omistamisen’ merkityksessään (’Elmeri omisti auton jo Turussa asuessaan’). Mikäli lauseeseen lisätään toinen paikanilmaus, joka toimii tässä rektioadverbiaalin tehtävässä, ’säilyttäminen’ merkitystulkinnasta voidaan pitää kiinni; ks. 66–67.

- 66) Elmeri piti tietokonettaan kotona Turussa.
67) Elmeri piti tietokonettaan kotona jo Turussa.

Lauseessa 66 todennäköinen tulkinta on se, että sekä *kotona* että *Turussa* ilmaisevat säilytyspaikkaa. Lauseessa 67 sitä vastoin käsitetään säilytyspaikaksi ainoastaan ’koti’, mutta adverbiaali [*jo*] *Turussa* viittaa tässäkin todennäköisesti Elmerin Turussa-asumisen jaksoon ja toimii siten lauseadverbiaalimaisesti. Vastaava ero voidaan *pitää*-verbin lisäksi havaita muunkinlaisten, olosijaista rektioadverbiaalia vaativien verbien yhteydessä:

- 68) Minä kävin kotona suihkussa.
69) Minä kävin jo kotona suihkussa.
70) Kotona kävin suihkussa.

Lauseessa 68 ’käyminen’ voi kohdistua sekä suihkuun että kotiin (vrt.: *Matkalla töistä elokuviin minä kävin kotona suihkussa*), mutta lauseessa 69 (temporaalistajan takia) ja lauseessa 70 (sanajärjestyksen takia) tulkitaan olevan puhe ’kotona olemisen’ jaksosta, johon suihkussa käynti sisältyy. Näiden tulkintojen mukaan *kotona* siis hahmottuu verbinmääritteeksi lauseessa 68 mutta lauseadverbiaaliksi lauseissa 69¹¹ ja 70.

¹¹ Toinen tulkinta lauseesta 69 on se, jossa *jo* ei määritä paikanilmausta vaan toimii itsenäisenä adverbiaalina (vrt. *Minä jo kävin kotona suihkussa*).

Seuraavaksi tarkastelen temporaalistajien vaikutusta niiden määrittämien paikanilmausten ja muiden tila-adverbiaalien keskinäisiin vaikutusala-suhteisiin. Koska temporaalistaja tekee paikanilmauksista ainakin jossain suhteessa ajanilmausten kaltaisia, on odotuksenmukaista, että temporaalistettu paikanilmaus pystyy lauseessa hallitsemaan vaikutusalahierarkiassa paikan adverbialleja korkeampia tila-adverbiaalityyppejä, siis habitiiveja ja myös varsinaisia ajan adverbialleja silloin, kun näiden ilmaisema jakso käsitetään vain osaksi temporaalistetun adverbiaalil ilmaiseman suhteen kestoa. Esimerkkejä:

- 71) Paavolla oli moottorisaha työmaalla.
- 72) Paavolla oli moottorisaha jo työmaalla.
- 73) Elmeri istui perjantaisin kapakassa Turussa.
- 74) Elmeri istui perjantaisin kapakassa jo Turussa.

Lauseen 71 ensisijaisessa merkitystulkinnassa habitiivi *Paavolla* hallitsee vaikutusalasäännön mukaisesti koko lokaalista suhdetta 'moottorisaha on työmaalla'. Lauseessa 72, jossa temporaalistaja *jo* määrittää paikanilmausta *työmaalla*, paikanilmaus ei enää luontevasti alistu habitiivin vaikutusalaan vaan nousee itse hallitsemaan habitiivista suhdetta ('jo työmaalla ollessaan Paavolla oli moottorisaha'). Lauseessa 73 taas ajanilmaus *perjantaisin* hallitsee temporaalistumatonta paikanilmausta *Turussa*, ja kapakassa istumisen käsitetään tapahtuneen Turussa perjantaisin. Lauseessa 74 temporaalistaja *vielä* antaa jälleen paikanilmaukselle temporaalista merkitystä, ja tämä kykenee siksi saamaan varsinaisen ajanilmauksen hallintaansa; puhe on nyt Elmerin Turussa asumisen jaksosta. Vaikutusala-suhteiden kannalta temporaalistaja siis muokkaa näissä esimerkeissä paikan adverbiaalil merkitystulkintaa samalla tavoin kuin sanajärjestys luvun 2 esimerkeissä, joissa paikanilmaus temporaalistettiin sijoittamalla se lauseen alkuun (*Työmaalla Paavolla oli moottorisaha; Turussa Elmeri istui perjantaisin kapakoissa*).

5.1.2. Temporaalistaja ja habitiivi

Habitiiviadverbiaalien edellä esiintyvät temporaalistajat voivat muuntaa habitiivisen suhteen tulkintaa temporaaliseksi samalla tavoin kuin ne edellisissä esimerkeissä muunsivat paikanilmausten tulkintaa. Temporaalistaja implikoi tällöin omistettavan olion entisten omistajien ajallisen jatkumon samaan tapaan kuin se edellisen alaluvun esimerkeissä implikoi (yleensä subjektin tarkoitteen) spatiaalisten sijaintien jatkumon. Näin käy etenkin silloin, kun habitiivi jo muutenkin ilmaisisi väliaikaista omistusta, eli tapauksissa, joissa subjekti on verbin edellä (ks. 75 ja 76).

- 75) Ollilla auto oli usein rikki.
- 76) Vielä Ollilla auto oli usein rikki.

Lauseessa 75 puhe voi olla joko Ollin pysyvästi omistamasta autosta, joka oli usein rikki, tai ajanjaksosta, jolloin tietty auto oli Ollin hallussa ('Ollilla ollessaan auto oli usein rikki'). Jälkimmäinen tulkinta nousee etusijalle lauseessa 76, koska siinä habitiivinen suhde Ollin ja auton välillä esitetään temporaalistajan *vielä* avulla ajanjaksona ('vielä Ollilla ollessaan auto oli usein rikki'). Tällainen omistuksen temporaalisuuden tulkinta saavutetaan siis siten, että meneillään oleva omistussuhde käsitetään osaksi samaan entiteettiin kohdistuneiden omistussuhteiden jatkumoa. Tämä edellyttää tietysti kunkin jatkumon omistussuhteen väliaikaisuutta.

5.2. Ulkoinen temporaalistuminen

Edellisessä aluvussa käsitelyihin esimerkkeihin verrattuna varsin toisenlainen on temporaalistettujen tila-adverbiaalien tulkinta seuraavissa esimerkeissä:

- 77) Jo Vaasassa on lunta.
- 78) Vielä tällä potilaalla on umpisuoli tulehtunut.
- 79) Vielä tällä kynällä tulee riittävän paksua jälkeä.
- 80) Jo tässä romaanissa murhaaja oli hovimestari.

Esimerkit 77–80 muistuttavat edellisen aluvun esimerkkejä sikäli, että niissäkin esiintyy tila-adverbiaalien edellä temporaalistaja, joka implikoi tilojen kuulumisen jonkinlaiseen jatkumoon. Lauseessa 77 temporaalistaja implikoi paikkakuntien jatkumon, jossa paikkakunnat jakautuvat lumisiin ja lumetomiin (esim. pohjois–etelä-suunnassa). Lauseessa 78 implikoidaan 'tämän potilaan' kuuluvan johonkin potilaiden joukkoon, jossa on umpisuolentulehdusta potevia ja muita. Lauseen 79 kynä kuuluu kynien sarjaan, jossa kyniä tarkastellaan niiden jättämän jäljen perusteella. Lauseessa 80 puheena oleva romaani kuuluu sekin jonkinlaiseen jatkumoon; puhe voi olla esimerkiksi tietyn kirjailijan kirjoittamista romaaneista tai vaikkapa kirjahyllyssäsi olevista romaaneista.

Keskeinen ero esimerkkien 77–80 ja edellisessä aluvussa käsiteltyjen esimerkkien välillä on se, että lauseista 77–80 puuttuu sellainen olio, joka toimisi kytköksenä tilojen välillä ja jonka kokeman ajan kautta tilojen jatkumoa tarkasteltaisiin. Jatkumo nostetaan nyt esille ikään kuin sellaisenaan. Tällöin implikoituja tiloja ei tarkastella temporaalisesti samassa mielessä kuin edellisen aluvun esimerkeissä vaan tilat asetetaan järjestykseen subjektiivisesti mentaalisen operaation avulla ja niitä käydään läpi puhujan valitsemassa suunnassa.

Tällainen mentaalinen operaatio muistuttaa kognitiivisessa kieliopissa tunnettua *subjektiivisen liikkeen* (subjective motion) käsitettä (Langacker 1987, 171–173), jossa ei esiinny varsinaista liikkuvaa entiteettiä. Tällaisessa liik-

keessä ”käsitteellistäjä seuraa prosessoidessaan väylää lokaatiosta toiseen [...] [ja] liikkuu abstraktisesti tuota [väylää] pitkin (ei fyysisen objektin vaan käsitteistäjän roolissa)” (Leino 1993, 191). Tyypillinen esimerkki subjektiivisesta liikkeestä on Langackerin (1991, 114) mainitsema esimerkkipari *Her property extends from the road back to the river vs. Her property extends from the river out to the road*, jossa objektiivisesti sama tilanne esitetään eri näkökulmista puhujan valitsemassa suunnassa. Mikään konkreettinen olio ei tässä esimerkissä liiku tieltä joelle tai päinvastoin, vaan puheena olevan henkilön maaomaisuus sijaitsee näiden kahden maamerkin välillä, ja sen, mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan – joelta tielle vai tieltä joelle – määrää puhuja. Näitä kognitiivisen kieliopin termejä mukaillen voidaan sanoa, että sisäisessä temporaalistumisessa ajallisuus koskee sekä ns. käsitteellistettyä aikaa (conceived time; paikkaa vaihtavan entiteetin kokema aika) että prosessointiaikaa (käsitteellistäjän aika), ulkoisen temporaalisuuden kohdalla vain prosessointiaikaa (vrt. Langacker 1987, 172), sillä periaatteessa aivan samalla tavoin kuin subjektiivisen liikkeen esimerkissä puhuja voi vaihtaa suuntanäkökulmaa myös esimerkeissä 77–80; ks. 77'–80'.

77') Vielä Vaasassa on lunta.

78') Jo tällä potilaalla on umpisuoli tulehtunut.

79') Jo tällä kynällä tulee riittävän paksua jälkeä.

80') Vielä tässä romaanissa murhaaja oli hovimestari.

Objektiivinen tilanne ei näissä esimerkeissä muutu temporaalistajaa vaihtamalla, mutta näkökulma muuttuu. Niinpä lauseissa 77 ja 77' Vaasan ilmoitetaan kuuluvan lumisten paikkakuntien joukkoon mutta olevan samalla jonkinlainen rajatapaus: lauseessa 77 se on ”ensimmäinen” mutta lauseessa 77' ”viimeinen” luminen paikkakunta. Jos tilanne on sellainen, että lunta on pohjoisessa muttei etelässä, voidaan sanoa, että lause 77 ikään kuin tuo kuulijan tilanteeseen etelästä mutta lause 77' pohjoisesta päin, aivan samoin kuin yllä mainitussa subjektiivisen liikkeen esimerkissä kuulijaa voitii ”kuljettaa” joko tieltä joelle tai päinvastoin. Vastaavasti lause 78 (esim. lääkirinkierroksen yhteydessä lausuttuna) esittää kyseisen potilaan ”viimeisenä” mutta lause 78' ”ensimmäisenä” umpisuolentulehdusta potevana. Lause 79 taas lähestyy puheena olevaa kynää paksua jälkeä jättävien kynien näkökulmasta, lause 79' ohutta jälkeä jättävien. Viimein lauseessa 80 kyseinen romaani esitetään ”viimeisenä” sellaisena romaanina, jossa hovimestari on murhaaja, mutta lauseessa 80' ”ensimmäisenä” tällaisena romaanina.

Tämäntyyppisissä esimerkeissä keskeisintä on tilojen järjestäminen sen mukaan, täyttävätkö ne lauseessa predikoidun ehdon vai eivät. Esimerkiksi lauseissa 77 ja 77' itse absoluuttiset ilmansuunnat eivät ole ratkaisevia, mikä voidaan osoittaa vaihtamalla tilasta annetun predikaation laatua. Tästä syystä *jo* ja *vielä* saavat (absoluuttisten ilmansuuntien kannalta) aivan päinvastaiset tulkinnat seuraavassa esimerkkiparissa:

- 81) Jo Vaasan seudulla kasvaa omenapuita [pohjoinen > etelä].
 82) Vielä Vaasan seudulla kasvaa omenapuita [etelä > pohjoinen].

Koska omenapuut esiintyvät tyypillisesti etelässä eivätkä pohjoisessa, käsitetään lauseessa 81 tarkastelun etenevän pohjoisesta etelään (nytkin ehtoa täyttämättömästi sen täyttävään) mutta lauseessa 82 etelästä pohjoiseen (ehdon täyttävästä sitä täyttämättömään). Nämäkin tulkinnat voidaan jälleen kääntää päällelleen vaihtelemalla omenapuista annetun predikaation laatua (83–86).

- 83) Jo Vaasassa omenapuut ovat kitukasvuisia [etelä > pohjoinen].
 84) Vielä Vaasassa omenapuut ovat kitukasvuisia [pohjoinen > etelä].
 85) Jo Vaasassa omenapuut ovat suurikasvuisia [pohjoinen > etelä].
 86) Vielä Vaasassa omenapuut ovat suurikasvuisia [etelä > pohjoinen].

Lauseissa 83 ja 84 kriteerinä on puiden kitukasvuisuus eli pohjoisen ilmiö; tällöin *jo* tuo kuulijan tilanteeseen etelästä päin ja *vielä* pohjoisesta. Lauseissa 85 ja 86 esiintyvä puiden suurikasvuisuus taas on etelän ilmiö, mistä syystä temporaalistajien implikoimat suunnat vaihtuvat päinvastaisiksi. Ilmansuuntien kannalta täysin ennustamaton on esimerkki 87, jossa puhujan mieltymykset ratkaisevat suunnan.

- 87) Vielä Saksassa ilmasto on miellyttävä.

Lauseen 87 sanoja voi pitää esimerkiksi viileästä ilmastosta (*Vielä Saksassa ilmasto on miellyttävä, mutta Välimeren maissa jo liian kuuma*) tai lämpimästä (*Vielä Saksassa ilmasto on miellyttävä, mutta Pohjoismaissa jo liian kylmä*).

5.3. Rajatapauksia

Sisäisen ja ulkoisen temporaalisuuden erottaminen toisistaan perustuu ensisijaisesti lauseessa kuvattuihin semanttisiin suhteisiin, ja odotuksenmukaista on, että monitulkintaisia tapauksia on löydettävissä. Sisäisen temporaalisuustulkinnan tärkein edellytys näyttää olevan se, että lauseessa esiintyy olio, jonka oleskelu tilassa voidaan käsittää väliaikaiseksi. Sitä vastoin lause, jossa tilasuhde käsitetään pysyväksi, saa herkemmin ulkoisen temporaalisuuden tulkinnan. Ero näkyy hyvin seuraavasta esimerkkiparista:

- 88) Vielä Liedossa auto oli siisti ja hyvässä kunnossa.
 89) Vielä Liedossa kirjasto oli siisti ja hyvässä kunnossa.

Koska auto on tyypillisesti liikkuva olio, käsitetään lause 88 sisäisen temporaalisuuden näkökulmasta ja implikoidussa tilojen jatkumossa paikkaansa vaihtava olio on auto ('Vielä Liedossa ollessaan auto oli hyvässä kunnossa'). Lauseessa 89 esiintyvä kirjasto taas ei todennäköisesti vaihda paikkaansa ('Vielä Liedossa ollessaan kirjasto oli hyvässä kunnossa'), vaan tilojen jatku-

mon käsitetään kytkeytyvän johonkin lauseessa mainitsemattomaan olioon ja olevan siten lauseessa esitettyihin suhteisiin nähden ulkoista.

6. Kokoavaa tarkastelua

Tässä kirjoituksessa olen pyrkinyt osoittamaan ensinnäkin, miten vaikutusalahierarkian *temporaali* > *habitiivi* > *lokatiivi* ulkopuolelle jääneet abstraktisten, abstraktistuneiden ja sidonnaisten tilojen ilmaukset voidaan sijoittaa hierarkiaan. Abstraktiset tilat ovat ei-reaalisia ja sisältävät kokonaisen kuvitteellisen maailman. Ne saavat hallintaansa kaikki muut lauseen tilat siinä mielessä, että nämä – niin temporaaliset, habitiiviset kuin lokaalisetkin relaatiot – käsitetään vain abstraktisessa tilassa esiintyviksi. Myös ulkoisesti sidonnaiset abstraktiset tilat (*unessa, ajatuksessa*) voivat saada hallintaansa kaikkia muita tilatyyppejä. Ne poikkeavat kuitenkin varsinaisista abstraktisista tiloista siinä, että ne voivat itse joutua alempien tilojen hallintaan, mikäli se elementti, johon ne ovat sitoutuneet, esiintyy itse alemmassa tilassa. Sisäisesti sidonnaisten tilojen ilmaukset (*flunssassa, humalassa; pystyssä*) puolestaan joutuvat perusmerkityksessään kaikkien muiden tilatyyppeiden hallintaan, koska ne ovat suoraan riippuvaisia jostain reaali maailmassa esiintyvistä oliosta ja sen aika-paikkaisesta sijainnista eivätkä sisällä ”vaihtoehtoisia maailmoja”. Vain temporaalistuessaan ne saavuttavat aseman, jossa voivat hallita muiden tyyppien tiloja. Mainituilla tilatyypeillä täydennettynä vaikutusalahierarkia voisi siis näyttää seuraavanlaiselta: *abstraktinen* > *temporaalinen* > *habitiivinen* > *lokatiivinen* > *sisäisesti sidonnainen abstraktinen* > *sisäisesti sidonnainen konkreettinen*.

Toiseksi olen tarkastellut, milloin mainitsemiä tilatyyppeiden edustajat saavat lauseen semanttisessa tulkinnassa temporaalista merkitystä. Temporaalisen merkityksen voi synnyttää sanajärjestys, jos perusmerkitykseltään ei-temporaalinen elementti sijoitetaan lauseessa esimerkiksi kesto- tai ajanjaksoa ilmaisevan varsinaisen temporaalisen elementin edelle. Tällöin se yleisten vaikutusalahierarkioitten mukaisesti pyritään käsittämään muihin nähden hallitsevaksi, mikä johtaa sen temporaaliseen tulkintaan. Toinen keino on ilmaista temporaalisuus eksplisiittisesti temporaalistajan avulla. Näistä keinoista temporaalistavan adverbien käyttö näyttää antavan ilmaukselle vahvemman aika-merkityksen: siinä temporaalisuus omistetaan tila-adverbiaalille suoraan eikä implikaationaalisesti, kuten sanajärjestyksen avulla tapahtuvassa temporaalistumisessa.

Sanajärjestyksen avulla aiheutettavassa adverbiaalinen erityistulkinnassa on kyse psykolingvistiikassa tutusta ns. *garden path* -ilmiöstä (ks. Clark–Clark 1977, 80–82), jossa monitulkintaisen elementin A jäljessä lauseessa esiintyvä elementti B syrjäyttää A:n yhdestä mahdollisesta funktiostaan. Näin käy esimerkiksi parissa *Sahalla Elmeri huitaisi Anselmia* vs. *Sahalla Elmeri huitaisi*

Anselmia lapiolla: ensimmäisessä alkuadverbiaali voidaan tulkita yhtä hyvin välineeksi ('työkalu') kuin paikaksi ('sahalaitos'), mutta jälkimmäisessä lauseessa alkuadverbiaali voi merkitä vain paikkaa, koska loppupuolella oleva toinen adverbiaali *lapiolla* syrjäyttää sen mahdollisesta instrumentaaln funktiostaan. Aivan samalla tavalla käy esimerkkiparissa *Bulgariassa presidentti käy kerran viikossa kalassa* vs. *Bulgariassa presidentti käy kerran viikossa kalassa ulkomailla*: ensimmäisessä lauseenalkuinen *Bulgariassa* voidaan käsitellä joko puhtaaksi paikanilmaukseksi (jolloin kyse ei ole Bulgarian omasta presidentistä) tai possessiivistuneeksi (Bulgarian presidentti). Jälkimmäisessä esimerkissä taas on pakko olla puhe Bulgarian omasta presidentistä, koska muutoin lauseenalkuinen ja lauseenloppuinen lokatiivi joutuisivat spatiaaliseen ristiriitaan. Vasta lauseenloppuisen lokatiivin kuultuaan kuulija voi varmasti tietää, että lauseenalkuinen lokatiivi on tulkittava possessiivistuneeksi; lauseenloppuinen siis syrjäyttää lauseenalkuisen puhtaan paikanilmauksen tehtävästä.

LÄHTEET

- AHLMAN, ERIK 1933: Adverbeista. *Virttäjä*.
- ALHONIEMI, ALHO 1983: Suomen kielen paikallissijojen käytöstä. *Nyky-suomen rakenne ja kehitys* 1. Toim. AULI HAKULINEN – PENTTI LEINO. Tietolipas 93. Helsinki.
- 1989: Suomen ja mordvan vanhat erosijat omilla teillään. *Sananjalka* 31.
- CLARK, HERBERT H. – CLARK, EVE V. 1977: *Psychology and Language*. Harcourt Brace Jovanovich. San Diego.
- CROFT, WILLIAM 1991: *Syntactic Categories and Grammatical Relations*. The University of Chicago Press. Chicago.
- FAUCONNIER, GILLES 1994 [1985]: *Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge University Press. Cambridge.
- HEINE, BERND [painossa]: *Possession: Cognitive sources, forces, and grammaticalization*. Cambridge University Press. Cambridge.
- HUUMO, TUOMAS 1994a: Lokaalisen ja habitiivisen adverbiaalin vaikutusalaosuudet eksistentiaalilauseessa. *Virttäjä*.
- 1994b: Suomen kielen lokaalisten adverbiaalien vaikutusalahierarkia. *Sananjalka* 36.
- 1995a: *Ongella Elmeri huitaisi Anselmia ongella*: Lauseaseman vaikutuksesta eräiden adverbiaalityyppien tulkintaan. *Virttäjä*.
- 1995b: Bound Domains: A Semantic Constraint on Existentials. *SKY 95: 1995 Yearbook of the Linguistic Association of Finland*. Helsinki.
- 1995c: *Bussilla et tarvitse parkkipaikkaa*. Irrallinen välineen adverbiaali kausaalisen järjestyksen hypoteesin näkökulmasta. Esitelmä. *XXII Kielitieteen päivät*. Jyväskylä 5.–6.5.1995.
- 1996a: Bound Spaces and the Semantic Interpretation of Existentials. *Linguistics* 34 (2).
- 1996b: A scoping hierarchy of locatives. *Cognitive Linguistics* 7 (3).
- HUUMO, TUOMAS – JARI PERKO 1993: Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana. *Virttäjä*.
- ITKONEN, TERHO 1974: Ergatiivisuutta suomessa I. *Virttäjä*.
- 1975: Ergatiivisuutta suomessa II. *Virttäjä*.
- KOIVUSALO, ESKO 1968: Objektiin liittyvä olosijamääräite. *Virttäjä*.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press. Stanford.
- 1991a: *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive basis of Grammar*. Mouton de Gruyter. Berlin.

- 1991b: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2: Descriptive Application*. Stanford University Press. Stanford.
- LAUERMA, PETRI 1990a: Spatiaalinen kenttä. Teoksessa LEINO ym. 1990.
- 1990b: Temporaalinen kenttä. Teoksessa LEINO ym. 1990.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- LEINO, PENTTI – MARJA-LIISA HELASVUO – PETRI LAUERMA – URPO NIKANNE – TIINA ONIKKI 1990: *Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa*. Kieli 5. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- ONIKKI, TIINA 1990: Sirkumstantiaalinen kenttä. Teoksessa LEINO ym. 1990.
- 1992: Paljon pystyssä. HARVILAHTI, LAURI – JYRKI KALLIOKOSKI – URPO NIKANNE – TIINA ONIKKI (toim.), *Metafora: Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki.
- ORPANA, TERTTU 1988: *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiivadverbien semanttisesta tulkinnasta*. Opera Fennistica & Linguistica 2. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos. Tampere.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki.
- SULKALA, HELENA 1981: *Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa*. Acta Universitatis Oulensis, Series B, Humaniora 8. Oulun yliopisto. Oulu.
- TALMY, LEONARD 1983: How language structures space. *Spatial orientation: Theory, research, and application*. Toim. PICK, HERBERT L. JR. – LINDA P. ACREDOLO. Plenum Press. New York.
- VERHAGEN, ARIE 1986: *Linguistic Theory and the Function of Word Order in Dutch: A Study on Interpretive Aspects of the Order of Adverbials and Noun Phrases*. Foris Publications. Dordrecht.
- VILKUNA, MARIA 1989: *Free Word Order in Finnish: Its Syntax and Discourse Functions*. Helsinki.
- VUORINIEMI, JORMA 1973: *Ollin kieli nykysuomen kuvastimena*. SKS:n toimituksia 312. Vammala.

TUOMAS HUUMO: *On temporal interpretations of nontemporal space adverbials*

In sentences with several space adverbials (i.e. locative-like adverbials which introduce scenes and settings where entities are situated and processes unfold) the adverbials often have a scope relation such that one of the domains contains the other. The containment relation may be concrete or abstract. It also often depends on word order; the linearly preceding adverbial indicates the largest setting, containing subsequent settings within itself. This is illustrated in (1) and (2).

- (1) Häkissä makasi rotta pöydällä.
 cage+INESS lay rat table+ADESS
 'In the cage, a rat was lying on a table'
- (2) Pöydällä makasi rotta häkissä.
 table+ADESS lay rat cage+INESS
 'On the table, a rat was lying in a cage'.

In this respect, adverbials of time are a special case. They tend to take other adverbials of the sentence under their scope and determine either the duration or the time of occurrence of the other relations. Examples 3–5 show how time takes location, possession, and internal state under its scope.

- (3) Iltaisin Kallu vieraili Helsingissä ystäviensä luona.
 Evenings (name) visited Helsinki-INESS friend-PL-GEN-3PX [POSTP. 'at']
 'In the evenings, Kallu visited his friends in Helsinki'.
- (4) Viikonloppuisin Elmerillä oli auto.
 weekends (name)-ADESS was car
 'At weekends, Elmer had the/a car'

- (5) Illalla Elmeri makasi flunssassa sängyssä.
 Evening-ADESS (name) lay flu-INESS bed-INESS

'In the evening, Elmer lay in bed with the flu'.

In (3), the locative relation between Kallu and Helsinki is subordinated to the (discontinuous) period of the evenings; in (4), the possessive relation between Elmer and the car exists during weekends only, while in (5) Elmer's flu is temporally confined to the evening.

To change the scope relations of (3)–(5) in a similar manner as in (1) vs. (2) we need to change the semantic interpretation of the nontemporal adverbials and give them a temporal meaning. This is because a nontemporal adverbial cannot take a proper temporal adverbial under its scope unless it can be understood as indicating a more extensive temporal period. The temporal interpretation is achieved by highlighting the duration of the containment relation between the space and its content. This can be done by changing the word order so that the nontemporal adverbial precedes the temporal one (see 6–8).

- (6) Helsingissä Kallu vieraili iltaisin ystäviensä luona.
 Helsinki-INESS (name) visited nights friend-PL-GEN-3PX [POSTP. 'at']

'In Helsinki, Kallu visited his friends in the evenings'.

- (7) Elmerillä auto oli viikonloppuisin rikki.
 Elmer-ADESS car was weekends broken

'When Elmer had the car, it was broken at weekends'.

- (8) Flunssassa Elmerillä on öisin aspiriinia yöpöydällä.
 Flu-INESS (name)-ADESS is nights aspirin-PART night-table-ADESS

'When he has the flu [lit: "in the flu"]', Elmer has aspirin on his night table at nights.

Example (6) now highlights the duration of Kallu's stay in Helsinki, and this duration exceeds the temporal limits set up by the expression 'in the evenings'. In (7), the temporalized possessive relation between Elmer and the car includes all the weekends (and also the periods between them), and analogically in (8) the duration of Elmer's flu exceeds the period of the nights.

In addition to word order, another way to give nontemporal adverbials a temporal interpretation is by using a special temporalizer adverb, placed before the adverbial. Temporalizers are scalar adverbs such as the Finnish *jo* 'already; as early as', *vasta* 'only; not until', and *vielä* 'still; as late as'. When attached to (nontemporal) space adverbials they have the effect of creating a temporal reading, in which the adverbial is connected to an implicated continuum of similar space relations. In principle, all space adverbials accept temporalizers. This is illustrated in (9)–(11).

- (9) Vasta Lontoossa Elmeri kadotti matkalaukkunsa.
 only London-INE (name) lost suitcase-ACC-3PX

'[It was] only in London [that] Elmer lost his suitcase'.

- (10) Jo Elmerillä auto hajosi usein.
 already (name)-ADE car broke often.

'Already [when] Elmer [had it], the car often broke down'.

- (11) Vasta flunssassa muistin unohtaneeni rokotuksen.
 only flu-INE remembered-1SG forget-PRC-1SG vaccination-ACC

'[It was] not until [I had] the flu [that] I remembered forgetting [to get] the vaccination'.

In (9)–(11), the temporalizer gives a temporal meaning to the space adverbial, and at the same time connects it to an implicated continuum of similar space relationships. In (9) the continuum consists of places that Elmer visited before going to London; in (10) it consists of the car's subsequent owners, and in (11) of the speaker's internal conditions before getting the flu [i.e. being healthy].

Temporalizers can also affect the scoping ability of the adverbial they modify, causing it to resemble a true time adverbial in its semantic behavior. This leads to different scope interpretations in (12) (without a temporalizer) and (13) (with a temporalizer modifying the locative):

- (12) Elmerillä oli moottorisaha rakennustyömaalla.
 (Name)-ADE was chain-saw building-site-ADE

'Elmer had [his] chain saw at the building site'.

- (13) Elmerillä oli moottorisaha jo rakennustyömaalla.
 (Name)-ADE was chain-saw already building-site-ADE

(a) 'Elmer already had [his] chain saw at the building site'.

(b) 'Elmer already had the chain saw [when he was] at the building-site'.

In (12), the possessive adverbial has a scope over the locative configuration as a whole. In (13), on the other hand, the temporalizer *jo* implicates a temporal continuum of spatial relations. This continuum can be connected either to the chain saw, as in translation (a) or to Elmer, as in translation (b).

Summing up, a temporal interpretation can be achieved either by word order or by the use of temporalizers, and temporal readings can be created for any nontemporal domain. Temporalized adverbials resemble actual temporal adverbials in their semantic behavior: they contain whole relations rather than merely single entities, and they easily take other types of adverbials under their scope.